ڏتي بخش قربان

منا پٽ تنهنجي مان ڇاتي چمان
گهڻا گهاءَ سيني اتئي سي ڏسان

هر هڪ گهاءَ تنهنجي ۾ سرهاڻ آ
پيو چهري تنهنجي ۾ چانڊاڻ آ
ٿيون مرڪ تنهنجي تان صدقي ٿيان
گهڻا گهاءَ سيني اتئي سي ڏسان

جهڪائڻ نه سر پر ڪٽائي ڇڏيئي
هيم آس جيڪا پڄائي ڇڏيئي
پرين تو ڪي هو شو يادو دو چوان
گهڻا گهاءَ سيني اتئي سي ڏسان

اتم گهوٽ ڪسندي ڏٺم ڪيترا
ڪرن ڪوٽ ظلمن جا قربان ڏسان
ٿئي سنڌ سائي پلي پوءَ مران
گهڻان گهاءَ سيني اتئي سي ڏسان

عبدالعزيز بيدل

اميد آس ۾ گذري ڇمار ويئي ساري
نه ڪنهن ڪان قربئي مليو نه ڪنهن ڪان دلداري

لاريب منهنجو هو استاد عقيلي سرشار
انهيءَ ڪري ئي تو بيدل سڏايان سرشاري

Gul Hayat Institute

سچل سرفائي (پنٿي)

چگائي اگرچ ٻڌائڻ گهران ٿو
ت دنيا کان پري ٿي ڇڙو ٿي رهان ٿو

عزيزي قريبي ن ياري رهي ٿي
سچي ڳالھ حق جي مٿا جي کيان ٿو

ڏسي ظلم ڪنهن سان لچان ۽ پچان ٿو
ڪٿي درد دل ۾ مان هلندو وتان ٿو

رسي سيويهن تاڪري منهڙو ڪوجهو
سچائي سرفائي جي ڪنهن ڪي چوان ٿو

شمس صابر روهڙي

ڪيڏو پاڻ پڏائين ويٺو
هيٺن ڪي هيسائين ويٺو

پاڻڪي سمجهي سرس سين ڪان
نفرت مان چو نهارين ويٺو

شمس پريت جي ريت نرالي
ناحق انگ اڙائين ويٺو

Gul Hayat Institute

سرفراز راڄڙ

جن ڪئي جيئري جدائي تن جو خير
بي سبب ڪئي بيوفائي تن جو خير

ايئن ڪري بيگانگيءَ ڪي اختيار
آشنائي جن وڃائي تن جو خير

خوش رهن شل رهزن صبر و سڪون
بي قراري جن وڌائي تن جو خير

آهي تيو مجبور ۽ هيڻو فراز
جن خبر آهي اڏائي تن جو خير

دودو شهيد سومرو روهڙي

دلربا تون ڇئون پلا پيو پيار مان ڪنهن سان ڪيان
عشق واريءَ آڳ جو اظهار مان ڪنهن سان ڪيان

تون نٿو چاڻين تہ دل منهنجي تي ڇا گذري پيو
حال دل آخر اڪين جا تار مان ڪنهن سان ڪيان

گهور سان گهايل ڪري جو قرب ۾ قابو ڪيئي
هن حقيقت جو پلا اقرار مان ڪنهن سان ڪيان

Gul Hayat Institute

سدا پيو غير بي تڏن تي اچين
سلامت هجين شل سلامت هجين

تون علمي ڪابر ۽ اڪمل اديب
سري جن زيارت وڏا تن نصيب
جهڪائين تو در تا هر هر جبين
سلامت هجين شل سلامت هجين

شفا ڏي دلين کي ڪري دلبري
سخاوت جا صاحب سخي سروري
تون عظمت ۾ اعلي! اسان جو يقين
سلامت هجين شل سلامت هجين

تنهنجي مرڪ مثل ڪتوريون ڪلن
اچي جنڪ خوشبوء تي مشڪ ختن
نظارو لڳي جيئن تو خلدِ برين
سلامت هجين شل سلامت هجين

اچن در او هان جي تا عاجز هلي
ملي جت مريضن شفاعت پلي
دعاگو انهن تي رهو تا اوهين
سلامت هجين شل سلامت هجين

Gul Hayat Institute

اسان کي نہ دنيا جي دولت کپي
کپي صرف تنهنجي زيارت کپي
طلبگار تنهنجا سدائين اسين
سلامت هجين شل سلامت هجين

هتي منهنجو عطف سعيدالزمان
جگر جان جاني جميل الزمان
خليق الزمان ۽ محمدامين
سلامت هجين شل سلامت هجين

اهوئي جهان ۾ تيو سرخرو
مليو شرف جنهن کي آهي کوبکو
ڏٺي جنهن بہ هالن جي آ سرزمين
سلامت هجين شل سلامت هجين

وڏي عمر مولا ڏيئي شل متا
شب و روز گوهر گهري هيءَ دعا
پورو عرض اي قادر کرم سان کرين
سلامت هجين شل سلامت هجين

Gul Hayat Institute

اختر کلوڙ روهڙي

لوڪ وساريم سارو سائين ڪين تو وسرين
هڪ گهڙي تو سان دل اڙي تو سان

تنهنجي وري اڄ ياد ستايو پرچي اکين مان پاڻي آيو
لڙڪ ڳلن تي پيم ڳڙي

جوبن جا هي ڏينهن ٻه ويندا نيٺ وڇوڙا ايندا ايندا
گڏجي گذاريون ڪا ته گهڙي

کلوڙ سان ڪيو تو جي وڇوڙو سور ن ڪيو اڇي مونکي سوڙهو
دردن لاتي دوم دڙي.

محمد عالم عباسي

درد دل ۾ تو اٿي جاهل ۽ نادان کي ڏسي
شرم شيطان کي اچي تو ڪارِ انسان کي ڏسي

باغبان تڙجي ويو ۽ بوستان تي ويو اجڙ
نوح و خون ڪوئل تي پنهنجي باغ ويران کي ڏسي

سنڌ منهنجيءَ جي مٽي مشڪ ختن کان آهي وڌ
مٽن جنت سان ڪندس مان حور غلمان کي ڏسي

Gul Hayat Institute

تون ويھ تہ تو سان ڏرتيءَ جي دل وارن جي ڪا ڳالھ ڪجي
تن دودن جوڌن سوڍن جي سينگارن جي ڪا ڳالھ ڪجي

توڙهيءَ جي شهيدن تي لکجي يا ان جي اسيرن تي لکجي
جي مانجهي ماڳ ويا ماٽي تن پيارن جي ڪا ڳالھ ڪجي.

ڪر داد نتو اقبال تئي هت مفت مرن تا پيا مارو،
جي ظالم گهوٽاري آيا تن تارن جي ڪا ڳالھ ڪجي.

عبدالرحيم عبد منگريو.

پنهنجن ڪان پلايل ڏارين جي ڏيايل شهزور ستايل
ڏاڍي ڏڪايل، ڪير آ ڪير آ، ڇا ڪوئي ڏسيندو

سنڌو ن ڪان ڦريل جا ،گهوگهي سان گهٽيل جا ،چيرن سان چٿيل جا
هر طرح لٽيل جا، ڪير آ ڪير آ ڇا ڪوئي ڏسندو

لٽن ۾، جهولن ۽ جيپن ۾ هر وقت ڏکن ۾ ميرانهڙن
۽ خالي ڏٽن ۾، ڪير آ ڪير آ ڇا ڪوئي ڏسندو

پرديس ۾ پياري، شاهي شان واري، ۽ هتڙي ويچاري
بيڪار بڪاري، ڪير آ ڪير آ ڇا ڪوئي ڏسندو

Gul Hayat Institute

عبدالستار "عبد"

گلستان سروري جا باغبان شل خوش هجين
نو لکي هن گودڙي جا پاسبان شل خوش هجين

قابل صد احترام و عزت و عالي مقام
نسبت فخر و لادت، مهربان شل خوش هجين

تنهنجي در تان تو ملي خلق خدا کي فيض عام
نوح جي نگريءَ سندو تون سائبان شل خوش هجين

دور دشمن جي نظر کان هي هجي نوري نگر
رحمت حق پئي وسي هنجي مٿان شل خوش هجين

گلستان سروريءَ ۾ شل هجي هردم بهار
مسڪرائيندو سڄڻ توکي ڏسان شل خوش هجين

عبد جي دل مان اچي هردم اوهان لئه هيءَ دعا
طالب المولي١ ئي حق محمد زمان شل خوش هجين

Gul Hayat Institute

علي محمد مجروح ڪراچي

•

تنهنجي ويجهو جڏهن ٻه آيا سون
سوروپترو ڏاپرايا سون

توکي چڏيو سين خوش بهارن سان
حادثا پنهجي سر وسايا سون

دل جي جذبن جي ترجمانيءَ لئه
شعر مجروح جا پڙهايا سون

Gul Hayat Institute

ڪٿي سورن جا سامان اکيون، ڪن عشق جو تيون اعلان اکيون

ڪهڻ جي ڪن تيون ڪار اکيون ڪن عاشقن تي تيون وار اکيون
جيڪي پيار ۾ ڪن ٻيڙا پار اکيون آهن سهڻيون سي سلطان اکيون

باقي عشق واريون او شاق اکيون اهي بي پرواهه بي باڪ اکيون
اڏين عشق سندي او طاق اکيون ديدار بنا ويران اکيون

ڦٽڪائين تيون مهمير اکيون تکا تيز هڻن تيون تير اکيون
ڪن ٻيڙا ٻيئي چير اکيون مٺيون محبت لئي مستان اکيون

ڪن نينهن جو تيون نا سور اکيون ڏين پورن ۾ تيون پور اکيون
مانديون محبت ۾ مجبور اکيون هڻن قاسم کي تيون ڪان اکيون

"قادر سروري"

دور تو کان اي منا دل جي خوشي ڏ هڙي ڪبي
تنهنجي نالي تو جيان ٻي بندگي ڏ هڙي ڪبي

سر جو سائين آهين تو سان سر لڳي سهڻا سڄڻ
ٻي جي در تي هاڻ دلبر نوڪري ڪهڙي ڪبي

آئون پيرن جي پٽي ۽ آئون گولن جو غلام
سروري آهيان او هان جو همسري ڪهڙي ڪبي

نيهن جو ناتو او هان سان روز اول کان اٿم
تنهنجي الفت کان سواءِ ٻي عاشقي ڪهڙي ڪبي

تو مڃي مون سر ڪنئي تو ها ڪئي مون جي چيو
هاڻ قادر کا تمنا ٻي وري ڪهڙي ڪبي

Gul Hayat Institute

"نسرين نوري صاحبه"

دل ۾ هميشه تنهنجا سپنا سجائي رکندس
وارن جي چانو تنهنجي خاطر بچائي رکندس

هي زندگي به تنهنجي، تنهنجي کريان عبادت
هي آهي تو سان واعدو واعدو نڀائي رکندس

طوفان ظلمن جا، کيڏا کٿي اٿن پر
مان هي چراغ الفت هر دم جلائي رکندس

آهي کٿن حياتي شايد پوي ضرورت
پنهنجي اکين جا تورا گوڙها بچائي رکندس

يادون اگر ستائن موتي ضرور اچجان
آئون جسم جان جا سير ستا سجائي رکندس.

محمد خان مجيدي

حقيقت کي لکائي کين سگهبو
حقيقت کي نه هرگز خواب چئبو
اسان ذرتيءَ جي گولي تي
رکون ذرجو عقيدت جو
اسان منصب مڃايو آ طاقت جو صداقت جو
اسان ذرتيءَ سان گڏ ذرتيءَ جي مٽيءَ مان رهيا آهيون
ايامن کان اسان ذرتيءَ سان گڏجي هت رهيا آهيون.

Gul Hayat Institute

"محمد طالب کاردار خوشدل"

هور شڪ مهر وفا مون سان بي حجاب ملي
اگر اهو نه ملي پيار جو ڪو گلاب ملي

صدائون ڪوڙيون هاڻي چپ ٿيو يارو
جڏهن وٺيس اچي جان من جناب ملي

جفا فريب ۾ ڪلفت تـ دستياب آهن
ٿئي گناهه سدا ٿو نٿو ثواب ملي

اي منهنجي جان جا ملڪ ڇڏي وئين ڇو مون کي
وفا جي بدلي ۾ مونکي پيو عذاب ملي

گلا اوهان جي ڪندو ڪيئن ڀلا متا خوشدل
اهو ئي خوف آ دل کي متان عتاب ملي.

نورل مري

تو سکي جنهن لاءِ منهنجو ساهه ساجن سو ڪپي
جپ نه جنهنکي جئي بنا والله ساجن سو ڪپي

مون نه مٽيو در مٽي جو هن مٽيو مرضي سندس
شل وري ويهجو ڪري الله ساجن سو ڪپي

منهنجي خوشي ۽ رنج ۾ جو مهربان محبوب هو
اڄ ڏکن جي وقت ۾ همراهه ساجن سو ڪپي

نيٺ نورل ڪي سڏي پنهنجو بنائيندو پرين
تو من سدا جنهنجي ڪري ساراهه ساجن سو ڪپي

Gul Hayat Institute

"عبدالرزاق عبد سروري"

اڄ ڪو دؤر دنيا ۾ لطافت ڪانه تي ڏسجي
ڪنهين جي آبرو عزت سلامت ڪانه تي ڏسجي

ٿيو مسڪين آ مظلوم ۽ معتو باهڙو جو
مظالم ڏاڍ سان هنجي بغاوت ڪانه تي ڏسجي

نه سا حسن و جواني آرهي اڄ حسن وارن ۾
سندن چهري مٿي مورئون وجاهت ڪانه تي ڏسجي

ايئن مغرب ٿيو غالب اسانجي ملڪ ملت تي
جو پنهنجي گهر اندر پنهنجي ثقافت ڪانه تي ڏسجي

خلاف شاهه و منصب ڏئي اٿي جا فيصلو حق جو
ڪٿي يي عبد ڪا اهڙي عدالت ڪانه تي ڏسجي

(۱۹) عبدالقيوم تبسم

سنڌ امڙ آ تو سان وچن تنهنجو سات نڀائيندس مان
تنهنجي دشمن سان سينو ساهي توکي بچائيندس مان

جي سوليءَ چاڙهيو مونکي ڪاپرواهه ناهي مونکي
مرڪي مرڪي مک تي پنهنجي تبسم سجائيندس مان

Gul Hayat Institute

غلام قادر مظهر صاحب

عدل انصاف جو قاتل اهو سلطان ڪونهي ڪو
ڪري ويساهه جو ان تي اهڙو نادان ڪونهي ڪو

لڪان سچ تو مڃي مڃ تو چوي لچ تو لڪين ڇو تو
ڇيم تنهن کي لڪڻ ڏاران هيو گذران لڪونهي ڪو

اڃا تائين عيان آهن نشان تنهنجي جفائن جا
جفائن جي سوا هيو ڪو سندء احسان ڪونهي ڪو

زبان بند ء خيالن تي لڳو تالو خدايا ڇو
نيٺ ٿوڙي ستمگر جا اهڙو انسان ڪونهي ڪو

ڇيم جوئي ڪيم سوئي ڪندو رهندس اڃا هر هر
سراسر سچ چيو مظهر اهو بهتان ڪونهي ڪو

محمد حسن ساز ڪراچي

چوان ڇو او چتو هن سان دل اڙي ويئي
هي منهنجي دل تہ انهيءَ لاءِ جڻ گهڙي ويئي

نهاري مون کي وري ڪين هن ڏنو مون ڏي
قسم خدا جو انهيءَ مهل دل سڙي ويئي

مون پنهنجي هار مڃي هنجي گهر ويس آخر
نڙيءَ ڪان نيٺ لهي اڄ دوا ڪڙي ويئي

اي ساز هاڻ ڪٿي ايندي تنهنجي دل موٽي
انهيءَ جي دل سان جڏهن تنهنجي دل جڙي ويئي.

Gul Hayat Institute

ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ صاحب

دوها

ساڻ نہ سيڪو سور جي سائين سور تہ سيني ساڻ
سيڪو سڪ ۽ ساجن ڳولي جو نہ پوي مانداڻ
سڪ ساجن ڪنهن ڪنهن ڀاڱي سور تہ سيني ساڻ
سليا دلبر هادي رهبر سور سين سرواڻ
دل جي دنيا ڪعبو قبلو من تيو مولا جو مهراڻ
سور رهي پڻ سائڻي هنڌ تي جڻ الله سندو احسان
محبت مولا درد ڏٺي آ پوءِ ئي تون اڻ چاڻ
درد نگر جو تون شهزادو اهو يلي نہ ڇڏ تون ياڻ
ياڻ ڇڏيو جن پاڻ ڇڏيو تن ياڻ ئي پاڻ جو چاڻ
پاڻکي جاڻي سور جو ساٿي تون محبت ڪي ڪر ماڻ

(٨) "غلام قمبر گوهر ابڙو صاحب

واديءِ مهراڻ جو آ پاسبان عبداللطيف رحہ
سنڌ جو سردار مير ڪاروان عبداللطيف

هو فصاحت ۽ بلاغت ۽ سلاست جو ڏٺي
شعر جي دنيا سندو آ آسمان عبداللطيف

سنڌ جي سينگار جي ڪهڙي ڪنديڻ گوهر ثناء
ويو ڏيئي سنڌي اندر قرآن عبداللطيف

Gul Hayat Institute

محمد ملوڪ عاجز

نيت ته نعرا حق جا لڳندا ـ چاڻ اجهو سو وقت اچي ويو
ڪوڙ ڪپت جا ڪوٽ ڍهي ڪرندا ـ چاڻ اجهو سو وقت اچي ويو

اسين صدين کان ڪسجون پيا سڃون لٽجون ڦرجون پيا
آخر پنهنجا پاڳ ته ورندا ـ چاڻ اجهو سو وقت اچي ويو

تيسين ڪيئن خاموش رهان مان پنهجي زبان کي بندر کان مان
جنهن ۾ سنڌ جا ڏک سڀ لهندا ـ چاڻ اجهو سو وقت اچي ويو

سک ناهي ڪو ڏودن کي سنڌو جي سورهيه سوڍن کي
تنهنجا توتان صدقي ٿيندا ـ چاڻ اجهو سو وقت اچي ويو

تنهنجو عاجز نيڪ تصور ڪندس مالڪ راهه منور
ماڻهو مبارڪ تنهنکي ڏيندا ـ چاڻ اجهو سو وقت اچي ويو

"عبدالغني پٺي"

دل ۾ تنهنجا رستا ناهيم ... ڏاڍا سهڻا سستا ناهيم

دل جو نيراکين ۾ اوتي ... بادل برهه برستا ناهيم
تنهنجي بزم سجائڻ خاطر ... لڙڪن جا گل دستا ناهيم
تنهنجي رنگ ۾ رنگجڻ چاهيم ... رنگ سڀئي سر بستا ناهيم
خون جگر جا قطره ڏيئي ... شعر غني برجستا ناهيم

عطيه دائود

آزاد آواز

اڄ هيءَ ريتن رسمن جي ڏاڳن سان اٽيل لوٺي، مونکان موٽائي وٺ
جو بار مان ٿي ڳملي سگهان. سو پنهنجي ڏيءَ کي ڪيئن آ چيندس
هن
بند دروازو. جنهن جو ڪڙو توکي اندران لڳائڻ لاءِ چيو ويو آهي
اڄ هي
اهو مون کي لاهي ڏي نه ته منهنجو قد ايترو ڊگهو ٿي ويو آهي.
جو مان پاڻ به لاهي سگهان ٿي
اڄ مان ڪتي ته نه آهيان
ماني ڳهي ڪاڻ ابي ادي، سهري جي قومن تي ليٽريون پائيندي رهان
جو
اهو مانيءَ ڳهو مان کي نه آڄ جيڪو توکي به خيرات ۾ مليو آهي
جي ساهه ڪنندڙ جيوُ آهيان، ته جيئڻ لاءِ جاکوڙ به ڪندس
انسان دشمن ديو، آدم بوءِ آدم بوءِ ڪندو شهر ۾ ڪاهي پيو آهي
اڄ
گهر جا مرد امام ضامن ٻڌرائي ان سان وڙهڻ وڃن پيا
مون کي چون ٿا ته درين جي وٿين منجهان تماشو ڏس
ان ديو ڪان خطرو ته منهنجي وجود کي به آهي
پوءِ پنهنجي بقا لاءِ مان ڇو نه وڙهان.
هيءَ کهڙي حياتي آهي، جو جيون به مون کي جهول ۾ تو ملي
۽ مان ان سخي ڏاتار جي سامهون ڪنڌ نمائيندي ٿي رهان
اڄ مان برقعي جي ٿلهي چاريءَ ۽ چادريءَ جي نقابن منجهان

Gul Hayat Institute

دنيا کي ڏسڻ نٿي چاهيان هتان دنيا ڏاڍي ڏنڌلي نظر ايندي آهي
امڙ مون کي معاف ڪجان، مان توکي ڇڏي وڃان پئي
تہ پنهنجي ڌي کي هنن اونداهين ۾ ٽاڦوڙا هڻندي ڏسي ڪانہ سگهندس
ڇاڪاڻ
مون کي جي تون ياد ڪرين! ۽ مون لاءِ ڪجھ ڪرڻ چاهين
تہ اهڙو ڪڙو اندران لاهي ڇڏ
ٻاهر کليل هوا ۾ وسيع آسمان هيٺ
جي مان توکي نظر نہ بہ آيس
تہ منهنجي ڌيءَ يا ڏوهٽيءَ جي
آزاد آواز جي گونج تہ ضرور ٻڌنديءَ

"سلطانہ وقاصي"

تتل ڏينهن جي روشني ۾ سموري شهر ۾ راڪاس گهمي ويو آ
حڪم آ در دريون بند ڪريون
خاموش رهو ڪجھ نہ ڳالهايو
ڊنل، ٻوساٽيل، پيلا پيلا چهرا
ٻاهر ڪجھ آواز، ڪجھ هڏڪيون، ڪجھ آهون.
هي ڪير آهن؟
جن جي ان راڪاس سان ويڙهہ پئي هلي.
گهڻ گهرج جو گوڙ متل آهي.
لڳ پيا وڃن
ڳاؤ پيا ڦاٽن، رت پيو وهي.
ڪونڌر پيا ڪسجن، پوٽيون پيون لهن،
سڀ وڙهن پيا. تون ماٺ آهين!

Gul Hayat Institute

هي موت جهڙي خاموشي جا لاءِ
هي تنهنجي نصيبن جي جنگ آ.
جيڪا تون ازل کان وڙهندو آيو آهين
منهنجا ساجن هيءَ جنگ ته تنهنجي تاريخ آ
همت ڌار.
نه ڏس انهن ستل بيگانن ماڻهن ڏي
انهن کي فرصت ڪٿان
تنهنجي ڏکن جي، منهنجي ڏکن جي
آ هلي آ گڏجي چپ چاپ ڪري
هن خاموشي مان ٻاهر نڪري وڃون
آ هلي آ گڏجي ان راڪاس جا پيرا ڪٽون.

غلام شبير خليق

آءُ ويجهو ٿي ويهه پنهنڙين پيهه
ته عيد ملهايون

دور سڄڻ پيو گهارين جو ٿو ڳارين
هي محبت جو سائيه

تون جنهن ڏي يار نهارين تنهن کي مارين
سونهن جو ٿو وٽ جيهه

غيرن کي ٿو ڏکارين هانءُ ٿو ٺارين
ڏاڍي جڏي ويا ڏيهه

Gul Hayat Institute

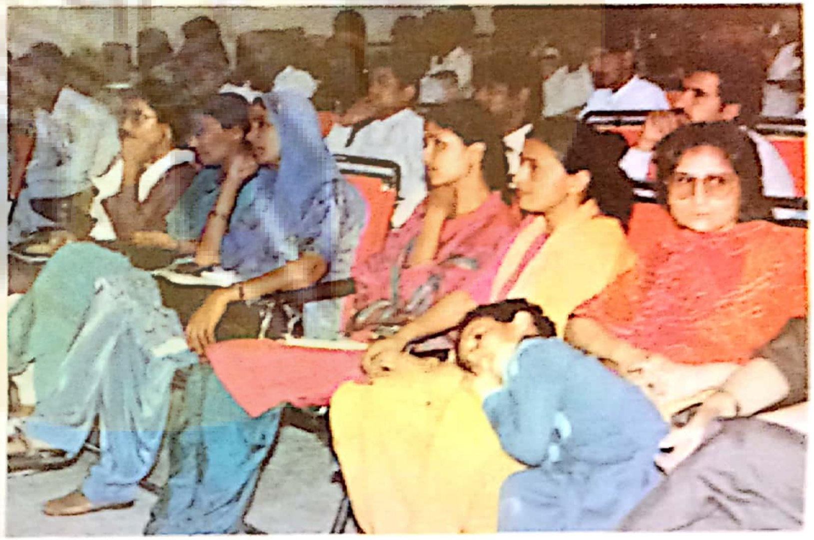

مشاعري جا سامعين

محترمہ مهتاب اڪبر راشدي ڪانفرنس ۾ مهمان خواتين سان گڏ

صدارتي تقرير

منهنجا سائين، منهنجا مربي، سائين طالب المولىٰ صاحب،
اسان جون نياڻيون ۽ سنڌي ٻولي جا سڄاڻ باشعور شاعرو،
اوهين به ڪافي ٿڪجي پيا آهيو ۽ مان به ڪافي ٿڪجي پيو آهيان. پر مونکي واقعي دل ۾ هڪڙو ڏک رهجي ويجي ها، جي مان پنهنجا ڪجهه خيال پيش نه ڪيان ها. سائين مخدوم صاحب جن سان + جيئن سوير رباني چيو ته منهنجي نياز مندي ٣۴ سالن کان آهي. مونکي اهو ڏينهن به اڃا تائين ياد آهي، جڏهن هالن ۾انجمن علم و ادب جي ڪانفرنس ٿي هئي. جنهن ۾ علامه آءِ ـــ آءِ ـــ قاضي صاحب جن به آيا هئا. منهنجي عمر ان وقت ١٨ سالن جي هئي. ۽ ان طرح مشاعري ۾ مان به شريڪ ٿيو هوس. ۽ سائينجن سان پهرين ملاقات اتي ٿي. اها ملاقات اهڙي هئي جو ايئن چئجي ته

"رتيءَ جي رهاڻ، جيءُ اڙايو جت سان"

ان ڏينهن کان وٺي مون سائين جن کي تمام هڪڙي بلند شخصيت، تمام نهٺو، تمام نماڻو، تمام ملنسار، تمام نرم طبيعت ۽ تمام مهذب ايئن ڪري چئجي ته ظاهر آهي ته مان پير پرست نه آهيان. پير پرستيءَ ۾ منهنجو ويساه ئي ڪونهي، پر مان انسان پرست آهيان.

مون سائين جن ۾ هڪڙو عظيم انسان ڏٺو ۽ هنن جي شفقت، هنن جي صحبت، اسين ننڍا هئاسين گرامي صاحب جيئرو هو. خالدي صاحب مرحوم هو، سرشار عقيلي صاحب هوندو هو، سائين جن وٽ ڪچهريون ٿينديون هيون، اسان ننڍا هئاسين، گستاخيون به ٿينديون هيون، سائين جن ڪلندا هئا ۽ ڪلي انهن ڳالهين کي ٽاري ڇڏيندا هئا. ٻي ڳالهه جيڪا مان توهان کي چوان اها سنڌ جي تاريخ جي هڪڙي اهڙي ڳالهه آهي، جنهن تي ڪنهن جو ڌيان نه ويو هوندو. جڏهن ١٩۴٧ع ۾ ملڪ جو ورهاڱو ٿيو ۽ سنڌ تي جڏهن يلغار شروع ٿي ڌارئين ڪلچر جي، تڏهن سنڌي راڳ جيڪو ناپيد ٿي ويو هو، ايتري قدر جو ڪراچي

ريڊيو تان جيڪو سنڌي پروگرام ايندو هو. انهيءَ ۾ سنڌي غزل کي قواليءَ جي انداز ۾ ڳائيندا هئا ۽ انهيءَ تي به اردوءَ جو رنگ چاڙهي ڇڏيو. انهيءَ وقت ۾ ٽي شخص هئا، جن سنڌي ڪلچر کي خاص ڪري سنڌي موسيقي ۽ سنڌي سازن کي جنهن ۾ بينون ۽ چنگ اچي ٿا وڃن، هڪ ته انهن کي پڙهيل طبقي سان روشناس ڪرايو. جو ته پڙهيل طبقو اهو سمجهندو هو ته اهي ڀهراڙيءَ جون شيون آهن ۽ ٻيو ته غير سنڌي خاص ڪري هتي ايمبيسيڊر هئا، انهن جي آڏو روشناس ڪرايو. مونکي ياد آهي ته مان ننڍو هوس، اهي مخدوم صاحب جن، سيد ميران محمد شاهه ۽ سائين جي ـــ ايم سيد صاحب جن هئا.

انهن ٽنهي پهريون پهريون دفعو ڪراچيءَ جي ماما پارسي گرلز اسڪول ۾ سنڌي موسيقيءَ جو هڪڙو پروگرام ڪرايو جيڪو ڪراچيءَ وارن لاءِ هڪڙي نئين شيءِ هئي، ۽ پوءِ پنهنجي ان محنت کي جاري رکيائون، نوان نوان سنڌي ڳائڻا هٿ ڪري ريڊيو تي پهچائيندا رهيا، ۽ سنڌي ثقافت کي ٻيهر اسٽيبلش ڪرڻ ۾ سائين مخدوم صاحب جون تمام وڏيون خدمتون آهن، جنهن کي مان تاريخ جي رڪارڊ تي آڻڻ ٿو چاهيان، ۽ ٽي ڳالهه جيڪا سائين مخدوم صاحب جن جي، جنهن مونکي متاثر ڪيو، ذات تي مان ڳالهائي ويس ته سائين جن جي ذات ته مکڻ، ماکي ۽ مصري آهي. پر هتي مان هنن جي ادبي ۽ ثقافتي خدمتن جي ڳالهه ٿو ڪريان، ٽين ڳالهه جيڪا هئي ته اسان خود جڏهن شاگرد هئا سين ته اهو سمجهندا هئاسين ته بابا شاعري ته غزل آهي باقي ڪافي، وائي ۽ ٻيو الوميان، سو ڇڻن ۽ ڀهراڙي وارن جي شاعري آهي. مخدوم صاحب جيئن اڄ هتي ڪنهن ٻئي به چيو ته سنڌي ڪافيءَ جي صنف کي ٻيهر جياريو، اسٽيبلش ڪيو، پاڻ بهترين ڪافيون لکيائون. سندن دور ۾ سندن جيڪي همعصر هئا، جيئن سرشار عقيلي هو، گرامي مرحوم هو، محمد خان غني هو، انهن به بهترين سنڌي ڪافيون لکيون، جيڪي ڳايون ويون، ۽ عام مقبول ٿيون. هن دور ۾ ڪافيءَ کي وري جيئارڻ ورهاڱي کانپوءِ مون پنهنجي هڪ ٻه مضمونن ۾ به اهو لکيو آهي ته انهيءَ ۾ به سائين مخدوم صاحب جن جو وڏو ڪردار آهي، ۽ انهن جون وڏيون خدمتون آهن، اهي سڀ ڳالهيون آهن، جن کي منهنجي دل چيو پئي ته مان توهان کي چوان.

مونکي موقعو ڏنو ويو آهي. سائين جن ۽ توهان جيڪو مونکي + مون جهڙي نمائي ماڻهوءَ کي هيڏي مان مرتبي واري ڪرسي ڏني اٿوَ. توهان ۽ سائين مخدوم صاحب جو ٿورائتو آهيان. مان ان لائق هرگز نه آهيان، توهان جو وڙ آهي، توهان جي وڏي مهرباني.

Gul Hayat Institute

اصغر هالو

سنڌي ادب ۾ بزم طالب المولي ڪراچي جو ڪردار

ٻوليءَ جي مفهوم ۾ ان جو ڳالهائڻ ۽ لکڻ ٻئي شامل آهن. اسان جي موجوده سنڌي پنهنجي سر هڪ قديم ٻولي هجي يا نه — پر اها هڪ قديم النسل ٻولي ضرور آهي. تنهن کان ڪنهن کي به انڪار ڪونهي.

ڪراچي بين الاقوامي شهر آهي. جنهن ۾ مختلف ٻوليون، مختلف نمونن سان ڳالهايون وڃن ٿيون. پاڪستان ٺهڻ کانپوءِ اردو ٻوليءَ جي نپجڻ ۽ ڦهلاءَ جو مرڪز پڻ هي شهر رهيو. ڪراچيءَ ۾ سنڌي ٻوليءَ کي ورهاڱي کان پوءِ ناقابل تلافي نقصان پهتو. پر تنهن هوندي به هتي جي شاعرن ۽ اديبن پنهنجي سر ذميواري محسوس ڪندي ڪوششون ورتيون ۽ هنڪي قائم ۽ دائم رکڻ جو پورو پورو انتظام ۽ اهتمام ڪيو آهي. هي شهر هتي جي ادبي مجلسن کي برقرار رکڻ ۾ پيش پيش رهيو. هتي مشاعرا ۽ رس رهاڻ جون محفلون زور شور سان ٿينديون رهيون. جن ۾ نه رڳو مقامي شخصيتن ڀرپور حصو ورتو، پر سنڌ جي مختلف شهرن مان شعراءِ ڪرام ۽ اديب شريڪ ٿيندا رهيا.

تحريڪ بزم طالب المولىٰ سنڌ سنه ١٩٥٦ع ۾ ايري، ان وقت هن بزم جون سنڌ ۾ جيڪي ٻيون شاخون وجود ۾ آيون، انهن ۾ ڪراچي شاخ پڻ ان وقت جي يادگار آهي، پنهنجي وس آهر سنڌي ٻوليءَ جي خدمت ڪندي رهي ٿي. هن شاخ جي باني صدر مرحوم محمدجمن هالي، ڊاڪٽر علامه مرحوم دائود پوٽي، ڊاڪٽر اياز قادري جي ڪوشش ۽ تعاون سان جمعيت الشعراءِ جي چوڏهين شايان شان ادبي ڪانفرنس منعقد ڪئي جا بزم

Gul Hayat Institute

طالب المولىٰ جي وجود ۾ اچڻ کان ٻہ سال اڳ منعقد ٿي. اهڙي طرح ماهوار مشاعرن جو سلسلو پڻ اڄ تائين جاري رهندو اچي، جنهن سان ٻوليءَ جي ترقي ۽ ترويج جو سلسلو جاري آهي. هن بزم سان نہ صرف پراڻن استاد شعراء جو تعلق رهيو، پر هتي نوجوان طبقي جون صلاحيتون پڻ ابري سامهون آيون. ڪيترائي نالا ان سلسلي ۾ ڳڻائي سگهجن ٿا + جيڪي اڄ سنڌي ادب جي فلڪ جا روشن ستارا آهن. اهوئي سبب آهي جو اڄ ڪراچي سنڌي ادبي محفلن جو مرڪز بنجي چڪي آهي، جنهن ڪري ڪراچي شهر جي ڪا بہ تقريب ڪاميابيءَ جي ضمانت سمجهي وڃي ٿي. اڄ هتي ماضيءَ ۾ جهاتي پائيندي انهن برک شعراء جي اشعار مان اقتباس پيش ڪجي ٿو، جيڪي هن بزم سان منسلڪ رهيا هئا.

مرحوم سرشار عقيلي

رخسار تي جو زلف گرھ گير ڪري پيو
ڪعبي جي اندر ڪافر بي - پير ڪري پيو
× سڀي جهان جي تسڪين ڪنهن نہ ڪم جي
جڏهن جهان دل تي حسينن جو اقتدار هجي
سرشار وطن ۾ منهنجي خزان ڪان پوڇا
اگر جهان سڀي ۾ ڪٿي بهار هجي.

محمد يوسف شاڪر مرحوم

مون سان قسمت جيڪڏهن ياور هجي
زندگي ڇو ايئن پو ابتر هجي
حيف اهڙي زندگاني تي اي دوست
روز شب جا پٽڪندي در در هجي
توکي پلجي پي نہ ڪريان ياد مان
دل تي قابو اي صنم جيڪر هجي
خوش نصيبي تنهن در مقتل جي آ
شوق سان شاڪر ڏنو جت سر هجي

Gul Hayat Institute

عبدالرحيم مرحوم

ڪنهن سان جهان ۾ نينهن لڳائڻ نٿو گهران
الفت جي آڳ دل ۾ دڪائڻ نٿو گهران
ارمان دل جا دل ۾ ئي گهٽجي ڀلي وڃن
ڪنهن کي به راز دل جو ٻڌائڻ نٿو گهران
عيوض جفا جي توسان جفائون ڪجن مگر
مگر نقش وفا کي دل تان مٽائڻ نٿو گهران.

محمد حسين آتش مرحوم

نه غير ٿو سمجهين نه يار يار اڃان
نه گل کي گل ئي ٿو سمجهين نه خار خار اڃان
نگاهه لطف ڪرم ٿي وئي سڀن تي هاڻ
مگر نه مون کي ڪيو آهي تو شمار اڃان.

علي محمد اسير مرحوم

اسان جو قافلو منزل تي پهچي پيو ته ڪيئن پهچي
ڪري هر فرد ٿو پنهنجي ءِ مير ڪاروان پنهنجي.

محمد دائود مسڪين مرحوم

آرزوئن جو جنازو آهي
زندگي ناهي تماشو آهي
تنهنجو هر فعل ندامت جوڳو
تنهنجو هر قول اجايو آهي.

عبدالله شرر مرحوم

دل جي رهي هميشه دل ناتوان ۾ آهي
دل جي سچي حقيقت انڪيل زبان ۾ آهي
سهڻا سوين پون ٿا صدما قدم قدم تي
ٿورڙي خوشي ميسر عمر روان ۾ آهي.

Gul Hayat Institute

احمد خان رفيق ٽنوي مرحوم

اي زمان حال توکي ٿو ڪري هرڪو سلام
تنهنجي ئي رفتار جو هر ڪو بشر آهي غلام
تنهنجي ئي باعث هلي ٿو ملڪ ساري جو نظام
تنهنڪري تنهنجي سهاري ٿو رهي هر خاص و عام
جنهن سان تنهنجو ساٿ آهي سو سدائين شهنشاهه
بخت بالاتر انهيءَ جو پڻ وڏي ٿو عزوجاهه.

رشيد احمد لاشاري مرحوم

مقابلو ڪندي مرجي ڪڏهن نه ميجي شڪست
زمانو نرم رويءَ سان ڪٿي ٿو رام ٿئي.
اسين ته پاڻ زماني جا ڪارساز آهيون
رشيد پنهنجو ٿو ڪيئن وقت کي سلام ٿئي.

امير بخش قريشي مرحوم

راز دل پنهنجو ٻڌائي وينٺين
حسن کي پاڻ پسائي وينٺين
دانهن دنيا کي ڏنئه حيف امير
پاڻ کان دوست رسائي وينٺين.

محمد جمن هالو مرحوم

ذات تي ڪا ذات ناهي جن نميو تن آ ڪيٿو
قوم ڪيئن ڀلجي سگهي ٿي قوم جي معمار کي
قوم ڪنهن جي ذات سان ئي ڪين ڪو مطلب رکي
قوم هر دم ٿي ڏسي، اڳواڻ جي ايثار کي.

عشق جي منزل اتي ـــ جت موت خود مريو وڃي
ڪجهه قدم اڳيان وڌي هو واٽ تان وريو وڃي
ڀل هجي ٻيڙي پراڻي سڙه سچو ٽڪرا هجي
پر يقين جنهن جو خدا تي تار سو تريو وڃي.

Gul Hayat Institute

بزم طالب المولیٰ ڪراچي، اچ تائين پنهنجي دور جا ڪيئي نشيب و فراز ڏٺا. ء ۱۹۷۲ع کان وٺي هن شاخ جون سرگرميون باقاعدگيءَ سان جاري آهن. ماهوار مشاعرا انهيءَ ذوق شوق سان منعقد ٿيندا رهن ٿا. شاعرن جو چاهه ڏينهون به ڏينهن وڌندو رهي ٿو. اچ جن شاعرن جو ساٿ شامل آهي، انهن ۾ اياز قادري، محمد حسن ساز، علي محمد مجروح، عبدالرحمان نسيم، سائل آزاد، رشيد ارشد، صوفي ساجد سرشاري، مخدوم جميل الزمان جميل، انور هالائي، ولي سروري، حاتم جانوري، ڪامل اسيري، گوهر سروري، علي محمد رامڏي، علي محمد ذوق، لالا ستار، محمد حسين سهٽل، محمد حسين ساگر، نور محمد پالا، عبدالغني پنني، محمد ملوڪ عاجز، شهمير ناقص، خادم جمالي، پير محمد خوشتر جا نالا شامل آهن.

Gul Hayat Institute

حسين بخش خادم

حضرت طالب المولي سائين منهنجي نظر ۾

آءٌ ايڏو وڏو ڪو شاعر ناهيان يا وڏو ڪو اديب آهيان جو سائين جن جي ڪلام تي تبصرو ڪريان يا انهي باري ۾ لکان ان ۾ علم جي ضرورت آهي. مگر جيئن ڪتاب "بي پير اکيون" پڙهيم. سائين جن جيڪا ڪافيءَ کي زندگي بخشي آهي. ان ۾ سائينجن کيرون لهڻيون آهن. نيون تشبيهون نوان قافيہ نوان رديف لکيا آهن. ۽ جيڪو نئون رنگ ڪافيءَ ۾ پيدا ڪيو آهي. انجي جيڪا بہ تعريف ڪجي اها ٿوري آهي. هن موجوده دؤر ۾ اهڙو ڪلام منهنجي نظر مان نہ گذريو آهي انهيءَ ۾ مون خوشامد نہ ڪئي آهي، نہ سائينجن کي خوش ڪرڻ لاءِ لکيو اٿم مگر ڪجهہ آءٌ بہ ڪافي ۾ ڄاڻ رکانٿو. ۽ ڪافيءَ کي سمجهان ٿو. ان موجب عرض ڪيم تہ پنهنجي حال سارو منهنجي خيال ۾ جيڪي آيو آهي اهو لکي رهيو آهيان.

"ڪافي صفحہ نمبر ۷"

هو صاحب انجي آئون منزل ـــ هو درد دل ۽ آئون دل

هو حل سندم آئون مشڪل ـــ آئون ڪير تہ مون ۾ ڪند پرين

Gul Hayat Institute

اسانجا مضمون نگار

فقير حسين بخش خادم

جناب محمد حاجن خوشتر

هتي پنهنجي محبوب جو مرتبو مٿي ڪري - صاحب جو لقب ڏنو ويو آهي. پر انهيءَ محبوب جي منزل پاڻکي بنايو آهي ۽ عاشق جا لقب پنهنجي محبوب کي ڏنا آهن جهڙي طرح هو "دردِ دل آئون دل" وري شاعر محبوب جي رهڻ جي جاءِ دل پنهنجي ۾ ڪئي آهي. انهيءَ ڪان وڌيڪ انسان ۾ ڪا ٻي اهڙي شيءِ خدا نه بنائي آهي. قرآن شريف ۾ به دل قلب جو مٿاهون مقام ڪيو آهي. وري شاعر پنهنجي تڪليفن لاءِ به حل فقط محبوب کي بنايو آهي. آئون ڪير ته مون ۾ ڪنڊ پرين ڪير ۽ ڪنڊ جو گڏ رهڻ به لازم ملزوم آهي. اها آهي ڪافي صحيح معني ۾ سهڻائي ۽ بندش ساڳي ڪافي صفحه ٧ فرمايو آهي ته:

آئون رات هو منهنجو صبح ٿيو — آئون قالب هوئي روح ٿيو.

آئون ٻيڙي ۽ هو نوح ٿيو — آئون اڻ تارو منهنجو سنڌ پرين

هتي شاعر رات جي معني اونداهي ڪئي آهي ۽ محبوب کي صبح يعني روشني ڪري لکيو آهي. وري پنهنجي قلب ۾ جڳه روح کي ڏني وئي آهي. قلب عاشق. ۽ روح محبوب کي بنايو آهي وري پاڻکي ٻيڙي يعني انساني پڃرو ڪيو آهي ۽ محبوب کي نوح يعني ٻيڙي هلائڻ وارو اڳواڻ يا رهبر ڪيو آهي. هت وري شاعر پاڻکي اڻ تارو يعني اڻ ڄاڻ بنايو آهي، ۽ محبوب سنڌ ڪيو آهي. سنڌ يعني اميد يقين آسرو رهبر پنهنجي محبوب کي بنايو آهي جو منزل مقصود تي پهچائيندو. هي خيال اٽڪل يا پيچ ڏاهه واري شاعري جا ناهن هنڪي چئبو آهي الهامي شاعري. هن ۾ عقل جي حاجت ناهي فقط اهڙا لفظ حضرت عشق ئي لڪائي سگهيندو. مجاز ۾ حقيقت سمايل آهي. وري صفحه (٩) جي ڪافي ۾ شاعر فرمائيندو ته:

تون ساقي آئون ميخانو — تون شوق شراب آئون پيمانو

تون سَرمستي آئون مستانو — تو بيرنگ جوئي رنگ به مان

هي حقيقت تمام اوچي درجي جي آهي. ساقي محبوب آهي ۽ ميخانو عاشق آهي. معني اها ئي ته ميخانو ته دل آهي. ساقي محبوب آهي ۽ ان ۾ فقط ساقيءَ جي جاءِ آهي. شوق شراب محبوب جي رضامندي ۽ پيمانو عاشق جي دل آهي. پر جيڪا دل ۾ سرمستي آهي اها محبوب جي ڏنل آهي. ۽ پاڻکي عاشق مستانو معني بي انتها محبت ڪرڻ واري کي چئبو آهي. وري بي رنگ ته فقط خدا ئي سگهي ٿو. پر انسان انجو رنگ آهي. معني الانسان سري واناسر مجاز ۾ شاعر ڪيئن نه حقيقت کي لڪايو آهي. هر لفظ مان روحانيت جي سرهاڻ پئي اچي اڳتي هلي شاعر فرمائي ٿو ته

آدم جو آهيان نحيف ٿيس ۽ ظاهر جسم ڪسيف ٿيس

آئين مون ۾ پوءِ لطيف ٿيس تنهنجي امنگ جو فرهنگ به مان

انسان پاڻ کي ڪڏهن ڪڏهن ڪمزور سمجهندو آهي. هيٺانهين هلڻ جي پاڻ کي صبر جي تلقين ڪندو آهي. يعني هٺ وڏائي تڪبر کان پاسو ڪرڻ نياز نوڙت ۾ مشغول هوندو آهي. پر جڏهن هن جي دل ۾ محبوب اچي رهي ٿو. ته پوءِ اهو خود پاڻ سهڻو ناز وارو بڻجي ٿو پوي ڇو ته محبوب جو هن جي دل ۾ اچي ويٺو آهي. پوءِ ڇو نه اهو ناز ڪري پوءِ محبوب جي نالن جي هنڪي ڄاڻ ٿئي ٿي. مثلن نوانوي نالا رب پاڪ جا آهن. پر اٺانوي صفاتي نالا آهن فقط ذاتي نالو هڪ الله آهي. هي قصو گوناگون آهي. انسان ڇا لکي سگهي ٿو. وري ١٢ صفحه جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو ته

خالي ڇني مان جيڪر ڏسبو پريون پاسو هڪدم پسبو
ڪلف نڪوات ڪڙا ملندي عشق جي اتان آسامي

جڏهن عاشق پنهنجي جيءَ ۾ جهاتي وجهي ٿو ۽ محبوب جي صورت ڏسي ٿو. ته پوءِ هنکي صاف صاف محبوب نظر اچي ٿو. هن روحاني رمز ۾ ڪابه رنڊڪ روڪ بندش ناهي. پوءِ حقيقي عشق جي منزل آسانيءَ سان حاصل ٿئي ٿي صفحه ١٨ ۾ ڪافيءَ ۾ شاعر فرمائي ٿو ته

تنهنجي جاني مٺا تعمير به مان تنهنجي پيارا پرين تدبير به مان
تنهنجي سهڻا سڄڻ تقدير به مان تون لوح سندم مان انجو قلم

هتي پنهنجي محبوب کي عاشق فرمائي ٿو. محبوب سائين تنهنجو جان جسم مان آهيان. جيڪي تنهنجي دل ۾ خيال اچن ٿا. اهي تنهنجي دل ۾ منهنجا خيال موجود آهن. تون جيڪي سوچين ٿو. اها سوچ به منهنجي آهي. تنهنجو ڀاڳ نصيب مقدر به مان آهيان جيڪي لوح قلم ۾ لکجي ويو اهو به منهنجي قلم تنهنجي لاءِ لکيو آهي. انهيءَ جو مطلب شاه صاحب فرمايو آهي.

سو پڙاڏو سو سڏ جي سر وائيءَ جو لهين
هٺا اڪٿي گڏ پر ڀڏڻ ۾ به ٿيا.

انهيءَ وارو معاملو آهي. وري صفحه ٢٢ جي ڪافي ۾ شاعر لکي ٿو ته ڪري بسم الله ڏي جام ڪٺي مان پيئندس تنهنجو نام ڪٺي

بسم الله فقط حلال شي ئي ٿيندي آهي. هي جام وحدت وارو گهري ٿو ۽ پنهنجي حقيقي محبوب يعني مرشد کي عرض ڪري ٿو ته مونکي جام وحدت پيار آ: فقط تنهنجو نام وٺي پوءِ پيئندس هتي درياءَ خان فقير جي ڪافيءَ جو ٽلهه ياد اچي ويو آهي. ان ۾ فقير صاحب فرمائي ٿو ته:

Gul Hayat Institute

جڏهن پيتم ڪيف ڪلال ڪنون خبر چٽ پئي غير خيال ڪنونْ
هي جام اهو جيئڻ وارو جام آهي جو اهو انسان مري نٿو سگهي
هونداسي حيات مرڻا اڳي جي مثا شاه صاحب صفحه ۲۴ جي ڪافيءَ ۾ شاعر فرمائي ٿو ته:

تنهنجو حسن اڇي نه حسابن ۾ تون پاڻ ئي پنهنجي جوابن ۾
سودائي تولاءِ سڪن ڪيئن جاني جنوني منجهه ڏکن
چنڊ ڪارن هيٺان ڪيئن لڪن تون اجايو نوري نقابن ۾.

هتي شاعر پنهنجي محبوب جي حسن جي ڪنهن سان پيٽ نٿو ڪري جو لاجواب حسن هن ڪي نظر اچي ٿو، محبوب کي پنهنجو مٽ پاڻ بنائي ٿو ۽ محبوب کي عرض ٿو ڪري سوين هزارين تولاءِ سڪن پيا ۽ ڪي مست المست تنهنجي ڏسڻ لاءِ ڏکا ڏومان ڪائيندا وتن پر منهنجا محبوب چنڊ جهڙي صورت ڪاري ۾ لڪي نه سگهندي. تنهن ڪري پنهنجي رخ مبارڪ تان نقاب جو پردو لاهي ڇڏ ته تنهنجي حسن جو ديدار ڪيان وري صفحه ۳۰ جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو ڪڏهن پيمانن جو ساه اڪيون پنمان جيئن تيئن انهن ۾ ساه پوي اها ڪمال جي ترتيب آهي شاعر کي خدا داد صلاحيت خدا ڏني آهي. اها خدائي ڏات آهي. ٻيو اهڙو خيال ڪٿي ٿوشاعر جي ذهن ۾ اچي ساڳي ڪافيءَ ۾ شاعر لکيو آهي ته.

جت چاهيون شاه زمين چمن سي نوراني درگاه اکيون.
مجموع نينهن نصابن جو تفسير برهه جي باهين جو
سي لب لباب ڪتابن جو وا الله ته بسم الله اکيون
سي طالب الا الله اکيون اهڙيون بي مثال اکيون

حضور ڪريم ﷺجن ڏي شاعر جو اشارو آهي. محبوب جي اکين جي جيڪا به تعريف ڪجي اها گهٽ آهي. وري صفحه ۳۳ جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو ته

هڪ اکين کي به زبان آهي. تن وٽ به برهه جو بيان آهي.
هي راز حقيقي عيان آهي. توڙي ظاهر ۾ خاموش اکيون
اهي برهيل باده فروش اکيون.

واقعي اکين کي زبان آهي. جڏهن ادب جي خيال کان سائل گهري ڪا شيءِ نه سگهندو آهي. ته پوءِ هن جي اکين مان معلوم ٿيندو آهي. ته گهرج وارو سائل آهي. يا ڪو عاشق فقير اهڙي نگاه ڪندو آهي. جو منجهي وينو آهي ته هي ڪو سورن جو سڙيل آهي. ۽ هن

Gul Hayat Institute

جي دل ۾ وڏو ڪو دردن جو داستان آهي. اهو راز حقيقي آهي. نہ باطني پوء چو نہ ڪي خاموش اکيون هجن پر حقيقت حقيقت وارو ئي سمجهي وٺندو آهي. وري صفحہ ٣۴ جي ڪافيء ۾ شاعر فرمائي ٿو تہ.

ڪري اک چمپ ۾ ادراڪ اکيون ٿيون پاڻ پسن حق پاڪ اکيون

جيئن مرشد نوح فقير رحمت الله عليہ فرمايو آهي تہ.

اپڻيان تہ انڌيون پوريون پرين پسن

آهي اکڙين ڪا عجب پر پسڻ جي

جڏهن عاشق فقير گوشي نشين ٿي اکيون بند ڪري پنهنجي رب پاڪ سان وابستہ ٿئي ٿو تہ بيشڪ حق پاڪ کي اکيون ڏسي سگهن ٿيون ان ۾ ڪوبہ شڪ گمان ناهي ساڳي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو.

چپ چاپ ۾ چون لاشريڪ ء وحدهو لاشريڪ لہ

صاحب کي ڏسن ٿيون سو ء بسو جيڪي ڪين ٿيون رولاڪ اکيون

جيڪي اکيون محبوب جي اکين سان وابست آهن ء ڪيڏانهن بہ ڪونہ نهارين ٿيون رڳو محبوب جي اکين ۾ اکيون وجهن ٿيون انهن ۾ سڀ اهي مٿيان خيال ڪافي وارا اچن ٿاجيئن شاہ ڪريم فرمايو آهي تہ اکيون اهي ڏار جنهن سان پسين پرين کي

ٻني ڏي ڪين نهار اٿئي گهڻان رسياراسپرين

جيئن شاہ عبداللطيف فرمايو آهي تہ

اتيئي آهين جتي اوهان ڇڏيون

صفہ ٣۵ جي ڪافيء ۾ شاعر فرمائي ٿو تہ

جيڪي اوچا ڪنڌ جهڪيو ٿا هلن جيڪي ڪنهن اڳيان ڪين جهڪن

جيڪي تاج ڪلاہ ٿا سر تي رکن تن کي بہ وجهن تڪبير اکيون

هن شاهڪار حسن جي اڳيان پير فقير بادشاہ وڏا مهمير پهلوان بيوس ٿيو ٿاپون چو تہ محبوب جو اهڙيون اکيون آهن بنا ڪاتيء جي تن کي تڪبير پنجو وجي ء وڏا مهمير بہ سر نمايو ٿاڏين انهيء ڪري جو ٻي پير اکين جو ڪوبہ پير نہ آهي. انهن کي ڪهڙو قياس پوندو

صفحہ ٣۴ جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو تہ.

ڪعبہ برہ جو باب ٿيو ات سجدو سڪ جو ساب پيو

محبوب جو منهن محراب ٿيو ٿيون مون لاء پيش امام اکيون.

هن ۾ حضور ﷺ جن جي واکاڻ ۽ صفت ثنا شاعر ڪئي آهي.

هي خيال خيالي ناهي مگر حالي آهي. جنهن دل کي اها سعادت خدا نصيب ڪري اهوئي انهيءَ راز کي ڄاڻي سگهيٿو باقي ماديت واري کي اها خبر پئجي نه سگهندي صفحه ۴۳ واري ڪافي ۾ شاعر لکيو آهي ته مست و مست قلندر لال اکيون. ٿيون ڪيڏن درد ڏمال اکيون منهنجي خيال موجب هيءَ ڪافي سڄي ۽ هنجي هرهڪ مصرع لاجواب آهي. اکين واري سيني ڪافين جي جان ۽ تاجدار ڪافي آهي ۽ سدا حيات آهي ۽ لازوال ڪافي آهي.

هن ڪافي تي جي تبصرو ڪبو ته هڪڙي ڪافي جو نثر ۾ ڪتاب ٿي ويندو ۾ عالم فاضل هن ڪافيءَ تي لکي سگهيٿو. وري شاعر ۴۸ صفه جي ڪافيءَ ۾ شاعر فرمائي ٿو ته.

جنهن ۾ نه دم درويشي اهو ڇڻ مال مويشي هن ڪافيءَ ۾ سائين طالب المولیٰ جن وڏي رهبري ڪئي آهي مگرڪو طالب هن ڪافيءَ تي عمل ڪري پاڻ فرمائن ٿا ته هڪدم جيڪو خدا کان غافل رهي ٿو. اهو انسان ناهي ڍور مثل آهي هن ڪافيءَ ۾ فاذکروني اذ کرکم جي معني رکيل آهي. رب پاڪ قرآن شريف ۾ فرمايو آهي تون ياد ڪر مونکي ته آءٌ ياد ڪيان توکي پر جيڪو پڙوڙي.پوءِ انهي جي اک کلي پوندي ۽ ديدار حق حاصل ڪري سگهندو ۴۹ صفه جي ڪافي ۾ شاعر فرمائيٿو ته.

هي مون ڳجهارت پڇي ـــ سبحان ٿي آهي سرآدم جو

هن ڪافيءَ جي معني فقط ذکر فکر وارا انسان ئي سمجهي سگهنٿا. هن ڪافيءَ ۾ گوناگون مخفي رازاسمايل آهي. هرهڪ انسان جي سمجهه کان ڳالهه مٿي آهي، هن جو راز ظاهري ڪري نٿو سگهجي فقط ايترو چوندس ته من عرف نفس فقه عرف ربه جنهن پنهنجي نفس کي سڃاتو تنهن پنهنجي رب کي سڃاتو: صفه ٦٢ جي ڪافي ۾شاعر فرمائي ٿو.

اهي ساقي ڪٿي مئي خانا ڪٿي اهي مئي ڪشي ۽ پئمانا ڪٿي

هن ڪافيءَ ۾ سائين جن ماضي جي ڳالهه ڪئي آهي منهنجو خيال انهيءَ راءِ تي پهتو آهي. اهو دور سائين غلام محمد صاحب جن جو آهي ۽ ان دؤر جي ڳالهه جو سائين جن خوب نقشو چٽيو آهي. وڏيڪ شاعر جي خيال ۾ کهڙي ڳالهه آهي فقط شاعر ۽ خدا ڄاڻي سگهي ٿو.

صفه ٦۴ جي ڪافي ۾ شاعر لکي ٿو ته:

ڏي ساقي آب حيات اڄي بدلاءِ سندم حالات اڄي

Gul Hayat Institute

هتي شاعر پنهنجي مرشد ساقي کي عرض ٿو ڪري ته محبوب اهو جيئڻ جو پاڻي پيار جنهن سان منهنجي حالات بدلجي، وجي دل خدا ڏي رجوع ٿئي وري صفه ٦٦ جي ڪافيءَ ۾ شاعر لکي ٿو ته

ڏي ساقي اڄان مئي پاڪ منجهان فارغ نه ٿيان ادراڪ منجهان
دنيا جي نئين تقليد ڪپي اها چونديم شيءِ لولاڪ منجهان.

هتي شاعر پنهنجي حقيقي محبوب کي عرض ٿو ڪري ته منهنجا سهڻا ساقي مونکي اهڙي خدائي نشي واري پاڪ مئي پيار جو هن دنيا کان بلڪل فارغ ٿي وڃان هر دنيا ئي خساري کان آزاد هجان وري ساڳي ڪافي ۾ شاعر عرض ٿو ڪري ته دنيا جي رَوَشِ طور طريقو ڪپي ٿوجو ڪنهن کي به برو پلو نه چوان ۽ پنهنجي حال ۾ مست رهان فقط توحيدي تار سان دل وابسته هجي ڇو ته ساريءَ خدائي ۾ اها ڳالهه مونکي پسند آئي آهي. نام خدا جو افضل رهي وري صفه ٦٨ جي ڪافي شاعر فرمائي ٿو ته اسان سان سچاپي جيباٽي هستي هن ساري ڪافي ۾ محبوب کي عاشق چوي ٿو ته منهنجا محبوب فقط منهنجي ڪري ئي توکي ماڻهو پيار ڪن ٿا. فقط منهنجي ئي پيارتوکي بلنديءَ رسايو آهي. ۽ تنهنجو عالي مرتبو فقط منهنجي پيار جي ڪري جهان ۾ ٿيو آهي. هتي شاه عبداللطيف صاحب فرمائي ٿوته:

هڪ ڏک هتي پيو جهلي گهاءُ انهيءَ سرڪي ساءِ پئي جاڻن پـه ڇڻان
هتي عاشق محبوب پاڻ ۾ جاڻن صفه ٧٣ جي ڪافي ۾ شاعر عرض ٿوڪري ته
اسان لاءِ ڪافي فضيلت فقيري ڪڏهن ڪم نه آئي مخدومي پيري.

هن ڪافي ۾ شاعر پنهنجي پاڻ سان محبت ڪري ٿو۽ پنهنجي حال جي ڳالهه ظاهر ڪئي آهي. فقط هتي فقيريءَ کي مٿاهون درجو ڏنو اٿس ۽ هر شيءِ کان فقيري مٿي ڪئي اٿس ڇوته فقيري کي ڪنهن گهرج جي ضرورت نه پوندي آهي. ڇو جو هن جون گهرجون سڀ رب سائين پوريون ڪري ٿو. انهيءَ ڪري جو عاشق فقير سدائين رب سان وابسته آهي ۽ سڀ ڪجهه رب کان گهري ٿو. صفه ٨١ جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو ته:

ساقي سوز ڪپن شب خيزي جا ڏي جام مئي گل بيزي جا

هن ڪافيءَ جو قافيه نڀائڻ سوا علم ۽ ڄاڻ واري کان تمام مشڪل آهي. هن ڪافيءَ ۾ پنهجي محبوب ساقيءَ کي عرض ٿو ڪري مونکي سوز ڪپن ٿا سڪ وارا پر اهي ڪهڙا جيڪي منهنجي ننڊ ڦٽائين فقط تنهنجي ياد هجي اهي جام پيار سان جي پوان اهاٗ عجيب گهر آهي. شاعر جي وري ساڳي ڪافيءَ ۾ شاعر عرض ڪري ٿو.

Gul Hayat Institute

اڄ ٻول مٺا ڪي ٻول پلا اهي لال لب ٻئي ڪول پلا
سڀ درد الم غم لال پلا دستور ٿي ويا چنگيزيءَ جا

هتي ساقي محبوب کي عرض ٿو ڪري ته محبوب ڪجهه پيار سان ڳالهاءِ اهي سهڻا سنهڙا لب لال کولي مٺيون مٺيون ڳالهيون ڪر. اڄ ڏکن غمن کي روڙي ڪيڍي ڇڏ ڇو ته اڳ ۾ ڏکن جو ستايل آهيان توکي خبر آهي ته زماني جا دستور ظلم ڏاڍائي وارا آهن جي رحم آهي ته اڄ ويهي پيار ڪري مونسان پيار محبت جي رهاڻ ڪر ته ڪجهه ڏکن غمن مان جند ڇٽي وري صفه ٧٣ جي ڪافي ۾ شاعر عرض ڪري ٿو ته:

تنهنجون ڪجليون اکيون ٻئي ڪافر زن
تنهنجون نظرون نرمل شير افگن
ٻئي مست قلندر مست سدا اتي ڪائن شاهه شڪست سدا
ڪن سودو دست بدست سدا اهي پيار ڀريون پئمانه شڪن

هتي عاشق محبوب جي اکين جي ساراهه ڪري عرض ڪري ٿو ته محبوب تنهنجون اهڙيون ڪاريون ڪجليون اکيون آهن، جو ڏسڻ سان سوين هزارين حيران ٿي ٿا پون، تنهنجي نظر ۾ اهڙي طاقت آهي. جو شينهن ڏي نهارين ٿو ته مري ٿو پوي. تنهنجون اکيون اهڙيون آهن، جو جيئن ڪو مست قلندر جي اکين ۾ مستي هستي جادو جلال هوندو آهي. تنهنجون اکيون اهڙيون آهن، جو وڏا شاهه پير امير به شڪست کايو وڃن يعني هار مڃن ۽ سودو هٿو هٿ معني روبرو دوبدو اکيون ٿين ڪن. تنهنجي اکين ۾ اهڙي هستي مستي آهي. هو پئمانه به ڀڄيو ڇڏين صفه ١٧٤ ۾ شاعر فرمائي ٿو ته:

عشق جو لامذهب پوءِ رهي ٿو هر ڪنهن رنگ ۾
عشق جو ڪو مذهب ناهي هر هنڌ هر جڳهي هر مذهب هر ذات ۾
عشق رهي ٿو جيئن شاهه عبدالطيف فرمايو آهي ته
عشق نه پڇي ذات جي آيا سي اگهيا. برابر خداوند

ڪريم وٽ فقط عمل جي ضرورت آهي. وري صفه ٩۴ جي ڪافي ۾ شاعر چوي ٿو ته:

پيٽو هجي ته ڪو پيئي ساقي ته اهي مربي مڙن جو
فاني جهان ۾ پيئندي پيئندي جنهن کي ڪپي اهو جيئي.

فاني جهان ۾ پيئڻ آهي پنهنجي رب جي يادگيري ۾ رهڻ ۽ دنيا کان فارغ ٿيڻ اهو هن فاني دنيا ۾ جي سگهي ٿو. ساقي وڏو مهربان آهي. اڳواڻ مڙني جو آهي. ۽ فرمائي ٿو ته تون موتو قبل الاموتو تي وڃ يعني مرڻ کان اڳي مري وڃ ۽ پنهنجي رب ۾ فنا ٿي رب حاصل

ڪري وري صفه ۹۸ جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو تہ:

ساقي ڪر ڪو بلو بيداري، جو ڪورنگ لڳي مئخواري، جو

هتي شاعر سجاڳي ۽ پيئڻ جي ڳالهہ ڪئي آهي. ۾ حقيقت هن طرح آهي تہ پيئڻ کان پوءِ تہ ماڻهو هوش وڃائي بيهوش ٿي ويندو آهي. پر ان ۾ سجاڳ ٿي پنهنجي حقيقي محبوب جي ياد ۾ هر وقت مشغول رهڻ ۽ هر وقت انجو ذڪر فڪر ڪرڻ اها ڳالهہ عجيب آهي. ۽ شاعر جو ڪمال آهي. وري صفه ۱۰۰ جي ڪافي ۾ شاعر فرمائي ٿو تہ:

جبا خرقا فرقا سرقا ڪوڙ نڳيون ۽ تاه

ظاهر ۾ ماڻهون حال ڏاڍا وجهي درويشي لباس پائي وڏيون دعاوٰن ڪري جبا ۽ ڪلاهہ پائي فرق بندي ڪري خدا جي خلق گمراهہ ڪن ٿا پر سندن عمل اصل ۾ ٻي طرح هوندو آهي. سندن عمل صحيح نہ هوندو آهي. رڳو ڪوڙ فريب سندن دل ۾ سمايل آهي. جيئن حضرت شاه عبداللطيف فرمايو آهي تہ:

منهن ۾ موسي جهڙو اندر ۾ ابليس اهو خام حبيب ڪري ڪوهہ نہ ڇڏئين

اتي شاعر صحيح فرمايو آهي تہ، انسان جو رڳو عمل چڱو هجي دم سان گڏ قدم بہ چڱو هجي انکيڙني صحيح معني ۾ فقير چئي سگهجي ٿو. وري صفه ۱۰۱ جي ڪافيءِ ۾شاعر چوي ٿوتہ:

مونکي مست ڪري مئي نوشيءِ مان ڪڍ دنيا جي بيهوشيءِ مان

دنيا جي بيهوشي آهي گمراهي، طمع، لالچ، ڪوڙ، نڳي ۽ فريب جو خدا جي نالي وٺڻ کان آخر ۾ انسان گمراهہ ٿيو وڃي. شاعر عرض ڪيو آهي، انهيءِ بيهوشيءِ مان مونکي آزاد ڪر فقط پنهنجي رب پاڪ ۾ محو خيال هجان.

قبلہ سائين، سائين جن نوان خيال نيون ترڪيبون نوان اشارا نيون تشبيهون جيڪي بي پير ڪتاب جي ڪافين ۾ آنديون آهن.انجو مثال ني سنڌي شاعري ۽ ڪافي گو شاعرن جي ڪلام ۾ اڳ منهنجي نظرمان نہ گذريو آهي. جيڪورنگ ڪافي کي نئون ڏنو آهي. انجو پنهنجو مٽ پاڻ آهي. ۽ سائين جن جيڪو بي پير اکين جي ڪتاب ۾ ڪافيءِ کي سينگاريو سنواريو آهي، اهڙو اڳ ڪافيءِ کي مقام موجوده دؤر ۾ نہ مليوآهي. انجو مثال ئي نٿو ملي. جهڙي طرح سچل سرمست، شاه عبداللطيف ، سائين مصري شاه صاحب، مهدي شاه لاڙ وارو، امير علي شاه لاڙ وارو، نواب صاحب، فقير ولي محمد، سائين بيدل سائين، فقيرخيرمحمد هيسباڻي، محمد فقير سائين، درياه خان فقير، مراد فقر،عثمان فقير ۽ وريل فقير وغيره پنهنجي دور ۾ ڪافي ۽ بيت جا بادشاه ٿي گذريا آهن، پر ڪنهن کي هڪ

Gul Hayat Institute

حنف تي عبور هوندو آهي. پرُ سائين جن کي خدا جيُ فضل سان سڀ ڪنهن شاعريءَ جي صنف تي عبور آهي. اها خدا داد ذات خدا سائين جن کي حاصل ڪئي آهي. ان لاءِ آءٌ سائين جن کي مبارڪ پيش ڪيان ٿوسائين جن جيڪا ڪافيءَ ۾ نواڻ آندي آهي. ان جو مثال هن موجوده دؤر ۾ مشڪل ملي، آءٌ سائين جن جي ساراه ان ڪري نٿو ڪريان جو منهنجو واسطو سائين جن سان پيري مريدي، طالب مطلوب، وارو يا شاگردن وارو آهي. پر خدا کي حاضر ناظر ڄاڻي ٻي ريائي سان چوان ٿوته هن موجوده دؤر ۾ اهڙو ڪلام ڏکيو ڪو شاعر لکي سگهندو. نون شاعرن لاءِ هي ڪتاب ٻي پير اکيون رهبري آهي، هن کي مطالع ڪرڻ پڙهڻ سمجهڻ سکڻ ضروري ڳالهه آهي. ڪافي بيت جو به گهاڙيٽو وزن هوندو آهي. پر راڳ ڄاڻيندڙ ماڻهو ڪافي سٽي لکي سگهي ٿو، پر علم ۽ استادي ۽ شاگردي جي ضرورت آهي صحيح معني ۾ اهو شاعر آهي، جيڪو ڪنهنجي چوري نه ڪري انجو خيال مروڙي سروڙي پنهنجي ڪلام ۾ وجهي اهو غلط آهي. پنهنجو ڪلام پنهنجي حال سارو لکي پوءِ ڪٽي سادا لفظ هجن ته به انهن ۾ اثر ضرور ٿيندو. آخر ۾ شاعرن کي عرض ڪندس ته ٻي پير اکين جي ڪتاب مطالع ڪن ۽ عبرت حاصل ڪن ته ڇا مواد شاعريءَ جو شاعر موجود ڪري لکيو آهي، ان جي خيال کي مبارڪ هجي اهڙا شاعر قسمت سان زماني ۾ پيدا ٿيندا آهن. مونکي ان ڳالهه تي فخر آهي، انهيءَ شاعر جو آءٌ به هلڪو سلڪو شاگرد آهيان. خداوند ڪريم سائين جن کي خوش آباد رکي آمين.

Gul Hayat Institute

ولي سروري

...پرهه مَ ڪٿي پاند

بزم طالب المولي ۽ سندس باني مباني، آقا، حضرت و مرشد نا طالب المولي سائين سان نينهن "اڻ لکيو اڳي هو" منهنجو جد امجد حضرت رجب فقير رحه (رونجهو پير، مدفون ضلع دادو) آقا حضرت مخدوم نوح سرور رحه جن وٽ دست بيعت ٿيو هو. اسان اولاد لاءِ "اها ساڃاهه سڀرين جي" مصداق، منهن موڙڻ ڪفر آهي. الله پاڪ شال، اسانجي حياتي به ڪين ڏئي، ڪڏهن به ميرو ڏسي نه مٺيائون"

پٿورو (ضلع ٿرپارڪر) ۾ هڪ ادبي تنظيم هئي. جڏهن "بزم طالب المولي" جي تحريڪ هلي، ته پين همعصر انجمن وانگي، اسان به الحاق حاصل ڪيو. اهو ڏينهن ۽ اڄ ڏينهن ڪفر يا شرڪ ڪرڻ جي ڪا نوبت ئي ڪانه آئي آهي.

بنورو (ضلع ننو) ۾ ١٩٥٦ ۽ ١٩٥٧ع ۾، لاڙ ادبي ڪانفرنس جي نالي اجتماع ٿيا، جيڪي دراصل "بزم طالب المولي" جي ئي طفيل ڪامياب ٿيا. ان بعد، جيڪي قابل ذڪر ڪانفرنسون، گڏجاڻيون وغيره ٿيون سي اڪثر هالا شريف ۾ ئي ٿيون.

"بزم طالب المولي" سان وابسته جيڪي "آديسي اٿي ويا" سي پنهنجي وقت جا شهزور ۽ قد آور پر انتهائي قيمتي قلمڪار هئا. انهن جي لاڏاڻي ڪانپوءِ مون محسوس ڪيو آهي ته حضرت طالب المولي سائين جن ڪجھ خلا محسوس ڪن ٿا. طبيعت ڪي غذا پهچائڻ لاءِ، اسان جهڙن، اپرن تي دست شفقت رکندا ٿا اچن. وس آهر جيڪي ڪانفرنسون ۽ ڪنوينشن، حاليه تاسيس ڪان پوءِ (٨١ ـــ ١٩٨٠ع) ٿيا تنجو سڄو سنئون "ڪريڊٽ" سندن آهي. مان پاڻ محسوس ڪيو هو ته جيڪڏهن هالا شريف ڪان سواءِ، ڪنهن ٻئي هنڌ ڪانفرنس يا ڪنوينشن ڪرائبو ته ايترو ڪامياب نه ٿيندو. ڪامياب نه به وڃي؟ مگر تسليم ٿوڪيان ته اها منهنجي ڀل هئي.

Gul Hayat Institute

ڪراچي ۾ ڪوئٽا ۽ ڪانفرنس ۽ ڪنوينشن ۾ سر فهرست نه آهن. ”بزم طالب المولي“ روح روان جون دعائون. ان کان علاوه جيڪي عوامل ڪارفرما هئا تن ۾ ادا انور هالائي جو تجربو، عزيزي اصغر هالو صاحب جي جانفشاني، لياري جي جوانن جي همت ۽ يقيناً عالم ملڪوت مان هن بزم جي وڇڙيل روحن جون دعائون شامل هئا.

١٥ ـــ اپريل ١٩٨٨ع کي سنڌي ادب ۾ هڪ يادگار ڏينهن ڳڻبو. سڄي سنڌ مان چونڊ دماغ، هن ڪانفرنس ۾ شامل هئا. آمريت جي اندوهناڪ پوسٽ ۾ ايڏو وڏو ساهه ڪڍڻ ڪمال هو. ظلمت جي حڪمرانيءَ ۾ لاٽ روشن ڪرڻ قابل گردن زدني هو.

ڪراچي، اهڙو شهر آهي. ”ڪس نمي پرسد ڪه ڀيا ڪيستي“ جو عام رواج آهي. هتي ادب جي گهڻگهرن هميشه مانداڻ مچايو آهي پر ڪڏهن نشستن جي کوٽ، ڪڏهن سامعين جي ڪمي، ڪڏهن بدنظمي، ڪڏهن تواضع جي قحط ته ڪڏهن منتظمين جي ڪنهن نه ڪنهن غفلت، تساهل ۽ سهو کان گڏجاڻي ڪامياب هوندي به گلاهاڻي ۽ مهڻي هاب ٿي هوندي. هن زير بحث گڏجاڻيءَ کي خدا ڄاڻي ته ڪنهنجي دعا هئي جو نه نشست جي کوٽ ٿي، نه ڏنر ۾ ڪنهن کي شڪايت رهي ۽ نه وري ڪنهن ذي روح کي ڪا رنجش به رسي.

افتتاحي اجلاس وڏي رعب تاب وارو هو. سنڌي ادب جا چونڊ گهڻگهرا موجود هئا، جيڪي ڪجهه وهيو واپرايو، سو ڪن پرچي ۾ ڪنهن ٻئي هنڌ پڙهندا، پر اهو ضرور خيال ۾ رهي ته ان وقت غير جمهوري دور هو. آمريت جي انڪاس سيني جو ساهه مٺ ۾ ڪري ڇڏيو هو. تنهن هوندي جنهن جرات ۽ جوان مرديءَ جو مظاهرو ڪيو سو، ان وقت جي سرڪاري خابرن بروقت پنهنجن آقائن تائين پهچايو. ٻئي ڏينهن جون سڀ اخبارون (هر زبان جون) ٣ ـــ ٣ ڪالم بزم طالب المولي لاءِ وقف ڪري ڇڪيون هيون. نه فقط ايترو پر ”جنرل ضيا جي لاڏليٰ وزير اعظم، وڏيرو محمد خان جوڻيجو، هڪ ڪلاڪ تائين بزم جي سرپرست اعلي سان، فون تي ڳالهائيندو رهيو. هن ڪانفرنس ۾ جيڪي وهيو واپريو، تنهن وڏن وڏن جا ڪن ڳاڙها ڪري ڇڏيا.

افتتاحي اجلاس ۽ رات جي ماني کان پوءِ مشاعري جو پروگرام هو. شاعرن کي تعظيم سان ڪوٺڻ جو ڪم ته پروفيسر سلطانه وقاصي صاحبه جي حوالي هو پر انهن جي ترتيب مناسب تعارف جو ڪم سر انجام ڏيڻ لاءِ ”ڪره فال به نام ـــ من ديوانه زوند“ مون جهڙي اڻوجهه ۽ اناڙي لاءِ وڏي آزمائش هئي چار ويهون شاعر سامهون ويٺا هئا جن ۾ خواتين شعرا به شامل هيون. هن گڏجاڻيءَ ۾ رنگ ونور جو عجيب امتزاج هو. ڪو سنسير ڪونه هر،

سڀ ڪنهن خوب خوب ڪسرون ڪڍيون. حضرت طالب المولىٰ سائين جن، پنهنجي معمول خلاف رات جي پوئين پهر تائين بلڪل تازه و توانا ۽ حشاش بشاش همه تن گوش موجود رهيا. ڪيترن شعراءُ مونکي چٺيون موڪلڻ شروع ڪيون ته مبادا انهن کي وارو نه به ملي غرض ته سڀني پڙهيو. واهه جو پڙهيو ۽ چڱيءَ طرح داد حاصل ڪيو. خواتين جو هڪ وڏو تعداد گيسوئي شب جي عمر تائين پهچڻ کان پوءِ به وڏي انهماڪ سان موجود هو. لياري جو ماحول ۽ ڪراچيءَ جي فضا هڪ وڏو عرصو هن رات ياد ڪندي، سنڌي ادب جا خيرخواهه ايندڙ ڪنهن ان کان به افضل ۽ سود مند پروگرام ٿيڻ تائين، محظوظ رهندا.

١٦ — اپريل ١٩٨٨ع صبح تي ”ڪنوينشن“ هو. ان ۾ جيڪو تقدس برقرار رکيو ويو ۽ پروٽوڪول جو جيڪو عظيم مظاهرو ڪيو ويو، تنهن تي نهايت منتظم ۽ مهذب جماعتون به عش عش ڪنديون. ان ئي اجلاس ۾ دادو دهش به ٿي ۽ سرپرست اعليٰ جن جي درازيءَ عمر، ڪامل صحت ۽ ٻيهر خير سان ملڻ جي دعا گهرڻ بعد موڪلائي ٿي.

محترمي اصغر هالو صاحب، اسانجي هنن جو نيپاڄ آهي پر ”چو پدر نه تواند پسر تمام کند“ جي مصداق، اسان کان، ته بزم جا مشاهير وسري ويا پر، همعصر ادبي تنظيمن کي به رشڪ اچڻ لڳو. ”اڳين جون آڳون، ڪونر ڪلي ۾ موڪيون“ شال سنڌي ادب جا نيڪ خواه زنده و پائينده رهن.

ابن دعائي ازمن وجمله جهان آمين باد.

Gul Hayat Institute

٧٨٦

ڪنوينشن

تاريخ: ١٦ ـ اپريل ١٩٨٨ع

وقت: صبح ١٠ بجي

مقام: شاهه عبداللطيف ڀٽائي رحه هال موسيٰ لين لياري ڪراچي

زير صدارت: عاليجناب مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ صاحب.

ڪنوينشن ۾ شرڪت ڪندڙ. بزم طالب المولىٰ سنڌ جون شاخون.

Gul Hayat Institute

قبلہ مخدوم محمد زمان طالب المولیٰ

افتتاحي تقرير

بزم طالب المولیٰ جا خير خواهو ۽ معزز حاضرين،

السلام عليڪم

ٽن سالن کان پوءِ اسان جي گڏجاڻي غير متوقع طور ڪراچي شهر ۾ انهيءَ جذبي سان ٿي رهي آهي ته اسان ۾ هميشه احساس برتري قائم هجي. اهڙو ڪنوينشن، اوهان سيني جي جذبن جي ترجماني آهي، اوهان جي خيالات جو عڪس آهي. اگرچه اوهان جي خوابن جي مڪمل تعبير ته نه آهي، پر تعبير جي هڪ مضبوط ڪڙي آهي، جنهن ۾ اگر اوهان پنهنجا مضبوط هٿ وجهندا، ته يقينا ڪاميابيءَ سان هم ڪنار ٿيندا.

ڪنوينشن جي دير سان ڪوٺائڻ ۾ ڪيئي مصلحتون شامل هيون، ڪيئي اڻ ٽر سبب حائل هوا، جنهن کان انتظامي ڪائونسل بخوبي آگاهه آهي.

مون کي انهي ڳالهه جو احساس آهي ته ڪنوينشن دير سان ڪوٺائڻ ڪري اوهان جون دليون سست ٿي پيون هونديون، پر يقينا جذبا چست هوندا، انهن چست ۽ باهمت جذبن جو ثمر هي ڪنوينشن آهي. شروع ۾ ٿي، اها گهڻن دوستن جي راءِ هئي ته ڪنوينشن جدا جدا هنڌن تي ٿئي، جيئن بار بار هڪ جاءِ تي اچڻ مان اهميت ۾ فرق نه اچي وڃي. ٽي ڀيرا لاڳيتو ڪنوينشن هالا ۾ منعقد ڪيو ويو ۽ جڏهن انتظامي ڪائونسل ان عزم تي مصمم رهي ته ڪنوينشن هالا کان سواءِ ٻين اهڙن هنڌن تي به ٿيڻ گهرجي ته مون به ان راءِ جو احترام ڪيو. انهي روشنيءَ ۾ ڪراچي، حيدرآباد ۽ ڪوڙي ڏاهري مان ڪنوينشن جو ميزبان ٿيڻ جون آڇون آيون، جن تي غور و فڪر ڪرڻ بعد، هن سال

Gul Hayat Institute

ڪراچيءَ ۾ ڪانفرنس ۽ ڪنوينشن ڪوٺائڻ جو فيصلو ڪيو ويو ۽ نهايت خوشيءَ جي ڳالهه آهي ته ڪراچي شاخ پنهنجي ميزبانيءَ ڪي چار چنڊ لڳائي ڇڏيا آهن. آئون ڪراچي شاخ، خاص طور ان جي صدر اصغر هالي ڪي خراج تحسين پيش ڪريان ٿو.

دستور موجب ڪن شاخن لاءِ سرٽيفڪيٽ آهن. ڪن سرگرم ڪارڪنن لاءِ منهنجي طرفان خدمت جا تمغا آهن. اهي سڀ اوهان جي لاءِ انعام به آهن ته چئلينج به. چئلينج ان ڪري ته ٻيون شاخون، پنهنجي پنهنجي حدن ۾ مثالي جدو جهد ۽ خدمت ڪن ۽ انعام يافته شاخون اڃا به اڳتي وڌي پاڻ ڪي مثالي بنائين.

مثالي شاخ، بزم لاءِ نهايت قابل اعتماد ۽ معتبر سمجهي وڃي ٿي. سڀني شاخن ڪي علمي، ادبي خدمت لاءِ نمايان سرگرميون سرانجام ڏيڻ گهرجن. جيئن ٻوليءَ ۽ ادب ۾ سندن منفرد مقام هجي.

آئون انهي دعا سان هن ڪنوينشن جو افتتاح ڪريان ٿو ته خدا شال اسان ۽ اوهان ڪي سنڌي ٻولي ۽ ادب جي خدمت ڪرڻ جي توفيق عطا فرمائي آمين. مهرباني

(مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ)

چئرمين

مرڪزي بزم طالب المولىٰ سنڌ

هالا

Gul Hayat Institute

انور هالائي

سالياني رپورٽ

بخدمت جناب مرڪزي چيئرمن قبلا مخدوم محمد زمان صاحب طالب المولي،

معزز سائيو ۽ دوستو!

بزم طالب المولي جي ازسر نؤ تنظيم کان ڇهن سالن بعد اڄوڪي ڪنوينشن ۾ آئون معزز عهديدارن، ڪائونسلرن ۽ ميمبرن جو دلي طور خير مقدم ڪيان ٿو.

حاضرين مجلس! انتظامي ڪائونسل جي سڀني فيصلن جي روشني ۽ جناب چيئرمن صاحب جي حڪم جي تعميل ۾ منهنجي ۽ اوهان جي وچ ۾ رابطو رهندو اچي. گذريل ٽن سالن ۾ ان ڪري ڪنوينشن نہ ٿي سگهيو جو ملڪ جي گهٽو ڪري اهائي صورتحال رهي، جيڪا ١٩٨٣ع ۽ ١٩٨٥ع واري ڪنوينشن ۾ رهي، پر گهٽو ڪري دادو، لاڙڪاڻو ۽ ڪراچي ضلعن جون شاخون بدامنيءَ جي ڪري گهٽيون متاثر رهيون. ڪراچيءَ ۾ بار بار ڪرفيو جي ڪري اڻ تسلي بخش ماحول رهيو. انهيءَ هوندي بہ انهن شاخن پنهنجي ڪم ڪار ۽ سرگرمين کي ڪنهن نہ ڪنهن صورت ۾ اڳتي وڌايو آهي. آئون انهن سڀني شاخن کي سلام پيش ڪريان ٿو.

سائين منهنجا! ادب جي رفتار اڄ ڪلهہ هر شعبي ڏانهن وڌڻ لاءِ همتائي رهي آهي، انهيءَ ڪري اسان کي گهرجي تہ نظم سان گڏ نثر جي ترقيءَ لاءِ بہ پنهنجا سڀ وسيلا استعمال ڪريون. ڪالهوڪي ڪانفرنس، انهيءَ فڪر جي پيش قدمي آهي تہ اسان ادب جي سڀني شعبن ۾ اڳتي وڌڻ جا خواهشمند آهيون. اسان جا حوصلا جوان آهن، صرف انهن کي استعمال ڪرڻ جي ضرورت آهي. ڪن دوستن کي پنهنجا فن پاره شايع نہ ٿيڻ جي شڪايت

Gul Hayat Institute

آهي حالانڪ مسلسل سعيو ۽ ڪوشش، اهي سموريون شڪايتون دور ڪرڻ جو قوي سبب بڻجي پون ٿيون. شڪستہ دل ٿيڻ يا مايوسي ڪرڻ حرام آهي. اسان کي اڳتي وڌڻ لاءِ سوچڻ کپي. ماضيءَ جي شڪايت نہ ڪري، حال تي اعتبار ڪري مستقبل تابناڪ ڪرڻ نهايت احسن فعل آهي.

دوستو! اهو ضروري آهي تہ مرڪز ۽ شاخن جو پاڻ ۾ گهرو رابطو هجي. مون کي ان ڳالهہ جو اعتراف آهي تہ گهڻو تڻو گهٽين ني شاخن مون سان اهڙو رابطو رکيو آهي. ڪن قليل شاخن وساري ڇڏيو آهي. انهن کي گذارش آهي تہ ان طرح سان مرڪز ۾ شاخ جو رڪارڊ رکڻ ۾ سخت دشواريون درپيش اچن ٿيون. تنهن ڪري هو منهنجي دشواري دور ڪرڻ ۾ منهنجو ساٿ ڏين.

عزيز ساٿيو! اوهان جي ني خواهشات جي روشنيءَ ۾ انتظامي ڪائونسل جي جونيئر وائيس چيئرمن مخدوم جميل الزمان صاحب جميل جي سربراهي ۾ گذريل سال مون ڪراچي، حيدرآباد ۽ ڪرڙ سولنگيءَ جو دورو ڪيو هو. انهن ۾ ڪائونسلر قاضي عبدالحق انصاري صاحب بہ منهنجي همراهي ڪئي هئي. ذاتي طور مون هالا پراڻا شاخ ۽ ڪوڙو ڏاهري جي وزٽ ڪئي. ان طرح سان مون گذريل سال پنجن شاخن جو معائنو ڪيو. هالا شاخ تہ منهنجي شهر ۾ آهي. انشا ءالله تعاليٰ اگر حالتن اجازت ڏني تہ باقي انن شاخن جو دورو سال ١٩٨٨ع ۾ ني مڪمل ڪندس. ڪن شاخن طرفان انتظامي ڪائونسل جي گڏجاڻين جي دعوت آهي. انهن ۾ پير بخش مير بحر طرفان دادو ۾، روهڙي، پنڌي ۽ پٿورو شامل آهن. جناب چيئرمن صاحب کي گذارش آهي تہ انهن شاخن جون دعوتون بالترتيب منظور ڪيون وڃن.

دوستو! اهوڪي سٽ ۾ اسان سان ڪپرو شاخ شامل نہ آهي، ڇاڪاڻ تہ اتي جي صدر، جناب چيئرمن صاحب کي پاڻ درخواست ڏيئي پنهنجي شاخ کي معطل ڪرايو ۽ معطل ٿيل شاخ پٿورو طرفان ڪائونسلر ولي سروري صاحب جناب چيئرمن صاحب کي درخواست ڏيئي پٿورو شاخ کي بحال ڪرايو. پٿورو بہ اڄ ڪلهہ اسان جي ريگيولر شاخن جيان ڪم ڪري رهي آهي. حيدرآباد هڪ نئين شاخ آهي، جيڪا گذريل ڪنوينشن کان فورا پوءِ وجود ۾ آئي ۽ هتي طرفان حيدرآباد ۾ ١٩- آڪٽوبر ١٩٨٥ع تي قبلہ مخدوم محمد زمان صاحب طالب المولىٰ جن جي ٦٦ هين سالگره جي موقعي تي هڪ يادگار تقريب منعقد ڪئي ويئي، جنهن ۾ ٿيل مشاعري ۾ سنڌ جا منتخب شعراء ڪرام شريڪ ٿيا هوا.

سائين منهنجا! سيد حيدر شاهہ اڄ اسان جي درميان ڪونہ آهي. هن مرحوم جي مرنجان

Gul Hayat Institute

مرنج شخصيت اسان جي دلين ۾ سدا نقش رهندي. ان جي جانڪاه وفات کان پوءِ جناب چيئرمن صاحب جن، سندن پيءُ سيد علي احمد شاھ ساقي کي بطور ڪائونسلر نامزد ڪيو، جيڪو اڄ اسان سيني سان گڏ آهي. اهڙيءَ طرح سان مخدوم جميل الزمان صاحب جميل پڻ هن نئي ڪائونسل تي نامزد ٿيا آهن. ۽ بطور جونيئر وائيس چيئرمن منتخب ٿيا آهن. گڏريل ڪنوينشن بعد جناب مخدوم سعيدالزمان عاطف صاحب ۽ جناب سوزهالائي به انتظامي ڪائونسل تي نامزد ٿيا آهن، جيڪي هن ٽرم ۾ به شامل آهن.

معزز دوستو! هي هڪڙو قرب جو ڪاروان آهي، جنهن ۾ محبت ۽ پيار سان رهڻو آهي. ان تي مون کي پورو يقين آهي. باقي انتظامي خط و ڪتابت ۾ جيڪڏهن اڻ ڄاڻائيءَ ۾ مون کان ڪا ڀل چوڪ ٿي ويئي هجي ته ان لاءِ مون کي معافي ڏيڻ فرمائيندا.

آئون اوهان صاحبن جو ٿورائتو آهيان جو اوهان هيڏا ڪشالا ڪڍي هتي آيا ۽ پنهنجي قرب ۽ ادبي پيار جو ثبوت ڏنو اٿو. آئون مرڪزي چيئرمن جناب قبله مخدوم محمد زمان صاحب طالب المولىٰ جن جو پڻ بيحد ٿورائتو آهيان، جن هن ڪنوينشن سڏائڻ ۾ هر امور جي نگراني ڪئي ۽ ڪامياب ٿيڻ لاءِ هر امداد فراهم ڪئي. هاڻي آئون قبله سائين جن کي گذارش ڪندس ته ڪنوينشن جو باقاعدي افتتاح ڪرڻ فرمائين. مهرباني

انور هالائي

سيڪريٽري جنرل

مرڪزي بزم طالب المولىٰ

هالا

Gul Hayat Institute

فهرست

کنوينشن ۾ شرڪت بزم طالب المولىٰ جي انتظاميڪائونسل جا ميمبر صاحبان

١ ـ مخدوم محمد زمان صاحب طالب المولىٰ چيئرمن
٢ ـ مخدوم شفيق الزمان صاحب وائيس چيئرمن
٣ ـ مخدوم امين فهيم صاحب
۴ ـ حسين بخش خادم
۵ ـ ولي سروري
٦ ـ اصغر هالو
٧ ـ جاويد بلوچ
٨ ـ عبدالنبي خاتم
٩ ـ اله نواز رڪٽائي
١٠ ـ قاضي عبدالحق تائب انصاري
١١ ـ سوز هالائي
١٢ ـ محمد حاجن ابڙيجو
١٣ ـ انور هالائي.

Gul Hayat Institute

شاخن جا نمائيندا

روهڙي: ١ ـ شمس صابر ٢ ـ امام بخش اختر
٣ ـ دودو خان شهيد سومرو ٤ ـ آفتاب عظيم.

پير رکيل ريلائي ١ ـ ڊاڪٽر محمد خان ابڙو ٢ ـ احمد خان آصف

ڪوڙو ڏاهري ١ ـ محمد مراد ڏاهري ٢ ـ غلام قادر مظهر
٣ ـ ڏتي بخش قربان ٤ ـ امير بخش ڏاهري.

حيدرآباد ١ ـ ڊاڪٽر در محمد پٺان.

هالا پراڻا ١ ـ منير هالائي.

پٺورو ١ ـ قادر سروري.

ملنگ مگريو ١ ـ غلام قاسم مگريو ٢ ـ غلام شبير خليق
٣ ـ عبدالرحيم عبد مگريو.

هالا ١ ـ محمد طالب ڪاردارخوش دل ٢ ـ عبدالقيوم تبسم فيروز
٣ ـ خميسو خان واڍو ٤ ـ مشتاق ميمڻ

پنٽي ١ـ حاجي محمد عالم عباسي ٢ ـ محمد سچل سرفاني مهر

پير بخش مير بحر ١ ـ اقبال شينو.

سرهاڙي ١ ـ محمد رمضان مسڪين ٢ ـ عبالرزاق عبد سروري.

ڪراچي ١ ـ صوفي ساجد سرشاري ٢ ـ گوهر سروري ٣ ـ علي محمد رامڏي
٤ ـ عبدالغني پنئي ٥ ـ علي محمد ذوق ٦ ـ محمد اسماعيل،
٧ ـ آفتاب هالو، ٨ ـ محمد ملوڪ عاجز، ٩ ـ افتخار هالو.

Gul Hayat Institute

اکين ڏٺو احوال

محمد حاجن ابڙيجو

سنڌي ادبي ڪانفرنس ڪراچي

گذريل پنجاه سالن کان سنڌي ادب جي واڌاري ۽ سڌاري، بقا ۽ تحفظ لاءِ جيڪي به ڪوششون ڪيون ويون آهن، سنڌي ادبي ڪانفرنس جو انعقاد به انهن ڪوششن مان هڪ خاص آهي. گذريل مهيني اپريل جي ١٥ ـ ١٦ تاريخ ڪراچي شهر جي پسمانده علائقي موسيٰ لين لياري ۾ بزم طالب المولىٰ سنڌ طرفان هڪ عظيم الشان ڪانفرنس جو اهتمام ٿيو. بزم طالب المولىٰ، سنڌ جي اها جماعت آهي جيڪا گذريل ٣٥ سالن کان سنڌي ٻولي ۽ ادب جي ترقيءَ لاءِ گهڻو ڪجهه ڪري چڪي آهي. بزم جو چيئرمين مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ، سنڌ جي اها عظيم شخصيت آهي جيڪو پير ۽ مخدوم جي حيثيت سان گڏ سنڌ پرست جي ناتي سان پڻ بهت چاتو سڃاتو وڃي ٿو.

١٥ ـــ اپريل شام جو ڇهين وڳي شاهه عبداللطيف ڀٽائي هال، لياريءَ ۾ هن ڪانفرنس جو آغاز ٿيڻو هو. سنڌ جي اديبن شاعرن، مفڪرن ۽ دانشورن جا ٽولن جا ٽولا، ڪانفرنس جي هال ۾ جمع ٿيڻ لڳا. ٺيڪ ساڍي ڇهين وڳي، انور هالائي سيڪريٽري جنرل بزم جي گذارش تي جناب مخدوم طالب المولىٰ صاحب، سيد غلام مصطفىٰ شاهه صاحب ۽ غلام رباني آگرو صاحب جن اسٽيج تي ڪرسيون والاريون. تلاوت قرآن پاڪ مولانا شير محمد بلوچ ڪئي ۽ نعت شريف قادربخش ٽنوي پڙهي. انور هالائي، سڀ کان اول اصغر هالو صدر ڪراچي شاخ کي آدرياءَ لاءِ سڏيو. اصغر هالي چيو ته قلم ڪار جي

فطرت بہ عجيب آهي، هو دنيا ۾ آهي ۽ دنيا کان ٻاهر بہ اهي. هن جي سوچ افتاد طبع کي سرگرم ۽ متاثر تہ ضرور ڪري ٿي پر قلم ڪار انهن سڀني مرحلن ۽ وارداتن کي نقش دوام بخشي ٿو. اهوئي سبب آهي جو هر دؤر جو شاهد، آزاد ۽ ايماندار قلم ڪار کي ئي شمار ڪيو ويندو آهي. اصغر هالي سنڌي اديبن، خاص مهمانن ۽ حاضرين مجلس جي پر خلوص آڌرڀاءُ ڪئي. اصغر هالي کان پوءِ بزم جي مرڪزي چيئرمين مخدوم محمد زمان طالب المولیٰ پنهنجي افتتاحي تقرير ۾ چيو تہ اسانجي ٻولي ايتري قدر وسيع ۽ شاهوڪار آهي جو ان ڪيترين ئي ٻولين جا لفظ قبول ڪري بہ پنهنجي بنيادي حيثيت قائم ڪئي آهي. فڪر و ادب جون هي محفلون انهي ٻوليءَ جي سلامتي جو ثبوت آهن. مخدوم صاحب چيو تہ جنهن معاشري ۾ احساس محروميءَ جا ڪارڻ وڌيل هوندا اتي ٻوليءَ کي هر وقت خطرو پيدا ٿي سگهي ٿو. هن چيو تہ جنهن معاشري ۾ ڪالاباغ ڊيم ۽ فوجي ڇانوڻين جي تلوار سر تي لٽڪيل هوندي، ان معاشري جا ماڻهو سک جو ساهہ ڪيئن کڻي سگهندا. هن پنهنجي ان عزم کي ورجايو تہ سنڌي ٻولي جي بقا ۽ تحفظ لاءِ اسان کي سڀ ڪجهہ ڪرڻو آهي ۽ پوئتي مڙڻو نہ آهي. مخدوم صاحب جي تقرير تي هال ۾ تاڙين جي گونج ۾ ان عزم جي تائيد ڪئي وئي. سيد غلام مصطفيٰ شاهہ جن جي ڇپيل تقرير جو عنوان هو تہ سنڌي ادبي ۽ فڪري وحدت ۽ سياسي ۽ معاشرتي انتشار. هن صاحب چيو تہ سنڌ ولين، دودن ۽ دليرن جي زمين آهي. هي رسول کي راحت پهچائڻ وارو ٽڪرو ڪيئن نہ تباهہ ڪيو پيو وڃي. نہ صرف ڌارين جي سازشن سان مگر اسان جي پنهنجي هٿن سان بہ. شاهہ صاحب ادب جو ذڪر ڪندي چيو تہ سنڌي ادب ڪا ڏند ڪٿا نہ آهي. سنڌي ادب ٺوس فڪر، جذبي، زمين جي محبت ۽ ماحول جو ادب آهي. سنڌ جي هر دور ۾ سنڌي اديب ۽ شاعر جو حصو رهيو آهي. مگر ۴۷ کان پوءِ ۽ خاص طرح ۱۹۷۷ع کان پوءِ سنڌي ادب ۽ سنڌي شاعري جو سنڌ کي برقرار رکڻ ۾ وڏو حصو آهي، سنڌي اديب صحيح فڪر جو مالڪ رهيو آهي. سنڌ جا سيد، پير ۽ وڏيرا وڪجي ويا ۽ جاهل ٿي ويا مگر سنڌي اديب نہ وڪيو سنڌ جو وجود سنڌي اديب ۽ شاعر جي ڪوشش جو نتيجو آهي. سنڌ کي اها سعادت ۽ وجود سنڌي ادب نصيب ڪيو آهي. نہ تہ گهڻا ڏينهن اڳ پيسجي ويجون ها. هن چيو تہ سنڌ جي عالمن، سنڌ جي شان کي نہ صرف سنڌس انفراديت ۽ شان کي اجاگر ڪيو ۽ ورسايو مگر ان جي سچي حياتي خدمت ڪيائون مخدوم محمد هاشم، شاهہ عبدالڪريم، سچل سرمست، مخدوم محمد زمان، سامي، ڊاڪٽر گربخشاڻي ۽ ڊاڪٽر دائود پوٽي کان پوءِ اسانجي نوجوانن جو ادب ۾ حصو ۽ ڪم وڏي شان وارو آهي. اهڙو سنڌي اديب شاعر ۽ مفڪر استاد ۽

عالم، سنڌ جي عوام جي دردن، مصيبتن، افسردگين، امنگن ۽ جذبات جو ترجمان آهي. جنهن معاشري ۾ اديب دليرانه فڪر ۽ قلم رکن ٿا. اهو معاشرو خوش نصيب آهي. ان جي بقا اٹل آهي. هن سنڌ جي سياستدانن کي يقين ڪئي ته ڪين سنڌ، سنڌي قوم ۽ عوام وارو اديبن ۽ شاعرن جو نظريو تسليم ۽ قبول ڪرڻو پوندو نه ته گمراهي نصيب ٿيندو.

آخر ۾ شاه صاحب چيو ته مونکي يقين آهي ته سنڌ جو مستقبل، سنڌ جي عوام، سنڌ جي اديب ۽ سنڌ جي سياستدان جي فڪري وحدت عمل ۾ آهي. انهيءَ سان ئي سنڌ جو مستقبل روشن ٿي سگهي ٿو. شاه صاحب جي تقرير کان پوءِ پروفيسر ڊاڪٽر نعيم تقوي پنهنجو مقالو بعنوان "سنڌي ادب ۾ نوان لاڙا" پڙهيو جنهن ۾ انهن نون لاڙن جو جائزو ورتو ويو جن ۱۹۴۷ع کان پوءِ سنڌي ادب جي سرمايه ۾ قابل قدر واڌارو آندو آهي. هن صاحب ثابت ڪيو ته هن ترقي پسند دور ۾ نوجوان نسل سنڌي ادب ۾ نوان نوان تجربا ڪري، هن کي دنيا جو مثالي ادب بنائي ڇڏيو. سنڌالاجي جي ڊائريڪٽر محترمه مهتاب اڪبر راشدي صاحبه پنهنجي تقرير ۾ مخدوم صاحبن ۽ شاه صاحب جي خيالن کي امله ۽ مانائتو بيان ڪيو. هن سنڌي عالمن، اديبن ۽ شاعرن تي زور ڏنو ته هو پنهنجي عملي خوبين سان ادب کي مالامال ڪن، هن چيو ته سنڌي ڪانفرنسون ۽ سيمينار گڏجي ملڻ، ۽ تقريرن ڪرڻ جا وسيلا ته ٿي سگهن ٿا، پر اسانکي گهرجي ته ادب جي ترقيءَ لاءِ عمل به ڪريون ۽ عمل ڪرڻ لاءِ قرباني جي ضرورت آهي. محترمه راشدي صاحبه جي تقرير کان پوءِ مشهور مفڪر علي احمد بروهيءَ تقرير ڪئي سندس مختصر مقالي جو عنوان هو ته "سنڌ جي سونهن ۽ سرهاڻ" بروهي صاحب سنڌي ادب جي مختصر تاريخ جو جائزو وٺندي سنڌ جي پيرن ۽ سيدن جو سنڌي ٻولي ۽ ادب ۾ حصو وٺڻ جو ذڪر ڪيو ۽ ثابت ڪيو ته سنڌ جا پير، مير سنڌي ادب ۾ ڪوبه ڪردار ادا ڪري نه سگهيا آهن. مرگو انهن مان سنڌي ٻولي ۽ ادب کي ناقابل تلافي نقصان پهتو آهي. هن مخدوم صاحب کي خراج تحسين پيش ڪندي چيو ته اهو واحد، سنڌ جو پير آهي، جيڪو سنڌي ڪاز سان سچو ۽ سنڌي ٻوليءَ ادب جو مکيه خدمتگار آهي. هن چيو ته مخدوم صاحب جي قربانين کي تاريخ ۾ ڪڏهن به فراموش نه ڪيو ويندو. آخر ۾ خاص مهمان غلام رباني آگرو صاحب سنڌي ادب جي ناتي سان، مخدوم صاحب جي محبت ۽ شفقت جو ذڪر ڪندي پنهنجا مشاهدا پيش ڪيا ۽ مختلف دورن جو ذڪر ڪيو جن ۾ مخدوم صاحب جيڪي سنڌي ٻوليءَ لاءِ گرانمايه خدمات سرانجام ڏنيون هيون. هن چيو ته مخدوم صاحب سنڌي ٻولي ۽ ادب جي هڪ مڪمل تاريخ آهي.

Gul Hayat Institute

رات جو اٺين وڳي سڀني مهمانن، اديبن ۽ شاعرن جي اعزاز ۾ اصغر هالو، صدر ڪراچي شاخ طرفان هڪ شاندار ڊنر جو اهتمام ڪيو ويو هو. جنهن کان پوءِ مشاعري جي محفل شروع ٿي، جنهن جو صدرجناب ڊاڪٽر تنوير عباسي هو. جڏهن ته خاص مهمان مخدوم محمدزمان طالب المولىٰ هو. هن مشاعري لاءِ اسٽيج سيڪريٽري محترمه سلطانه وقاصي هئي، جڏهن ته سندس مددگار ولي سروري هو. مشاعري ۾شاعرن پنهنجا ڪلام پيش ڪيا. مخدوم طالب المولىٰ، ڊاڪٽر تنوير عباسي، انور هالائي احمد خان آصف، ڊاڪٽر نعيم تقوي، ولي سروري، اصغر هالو سلطانه وقاصي، نذيرناز، نسرين نوري، عطيه دائود، قمر عالم قمر، ساجد سرشاري، گوهر سروري، علي محمد رامڏي، عبدالستار عبد، محمد ملوڪ عاجز، علي محمد مجروح، محمد حسن ساز، عبدالعزيزبيدل محمد، خان مجيدي، حسين بخش خادم، جاويد بلوچ، نواز رڪناني،نائب انصاري، شمس صابر، سوزهالائي، اختر ڪلوڙ، حاجن ابڙيجو، دودو شهيد، سرفراز راجڙ، نور نبي مير،ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ، قاسم مگريه، عبد مگريه، غلام شبير خليق، اقبال شينو، محمد عالم عباسي، خاتم جانوري، سچل رفائي، محمد رمضان مسڪين، عبد سروري، عبدالقيوم تبسم، رجب علي جليس، خميسو خان، قادر سروري، نورل مري، خورشيد احمدخان، محمد امان، پرويز اختر، عبالوحيد تاج، ذيشان حيدر، اعجاز بنارسي، غياث، وحيد انصاري ۽ هرفن لکنوي. صدارتي تقرير ۾ ڊاڪٽر تنوير عباسي بزم طالب المولىٰ کي هن ڪانفرنس ڪوٺائڻ تي مبارڪباد ڏني ۽ مخدوم صاحب جو شڪريه مڃيو جنهن کيس هن مشاعري جي صدارت ڏني. هن چيو ته مخدوم صاحب جن جي انسان دوستي مونکي سڀني درجن کان بلند آهي. هن سڀني شاعرن تي زور ڏنو ته هو به انسان دوستيءَ تي وڌ ۾ وڌ شاعري ڪن.
رات جو ٽي وڳي هي محفل مشاعره پوري ٿي ۽ ٻي ڏينهن صبح جو ١١ بجي بزم طالب المولىٰ جو ڪنوينشن ٿيو، جنهن جي صدارت مرڪزي چيرمئن مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ ڪئي. تلاوت قرآن پاڪ بعد سيڪريٽري جنرل انور هالائي پنهنجي رپورٽ پيش ڪندي اديبن ۽ شاعرن کي گذارش ڪئي ته نظم سان گڏ نثر جي ترقيءَ لاءِ به پنهنجا سڀ وسيلا استعمال ڪرڻ گهرجن. مخدوم صاحب پنهنجي تقرير ۾ سڀني شاخن کي تلقين ڪئي ته مثالي شاخ بنجڻ لاءِ سڀني شاخن کي علمي ادبي خدمت لاءِ نمايان سرگرميون سرانجام ڏيڻ گهرجن جيئن ٻولي ۽ ادب ۾ سندن منفرد مقام هجي. هن ڪنوينشن ۾ مخدوم امين فهيم ۽ مخدوم شفيق الزمان سميت سڀني ڪائونسلرن پڻ شرڪت ڪئي. ٻارهن شاخن جي جنرل سيڪريٽرين رپورٽون پيش ڪيون، انهن جا نالا هي آهن. شمس صابر روهڙي، احمد

Gul Hayat Institute

رات جو انهن وڳي سينني مهمانن، اديبن ۽ شاعرن جي اعزاز ۾ اصغر هالو، صدر ڪراچي شاخ طرفان هڪ شاندار ڊنر جو اهتمام ڪيو ويو هو. جنهن ڪان پوءِ مشاعري جي محفل شروع ٿي، جنهن جو صدرجناب ڊاڪٽر تنوير عباسي هو. جڏهن ته خاص مهمان مخدوم محمدزمان طالب المولىٰ هو. هن مشاعري لاءِ اسٽيج سيڪريٽري محترمه سلطانه وقاصي هئي، جڏهن ته سندس مددگار ولي سروري هو. مشاعري ۾شاعرن پنهنجا ڪلام پيش ڪيا. مخدوم طالب المولىٰ، ڊاڪٽر تنوير عباسي، انور هالائي احمد خان آصف، ڊاڪٽر نعيم تقوي، ولي سروري، اصغر هالو سلطانه وقاصي، نذيرناز، نسرين نوري، عطيه دائود، قمر عالم قمر، ساجد سرشاري، گوهر سروري، علي محمد رامڏي، عبدالستار عبد، محمد ملوڪ عاجز، علي محمد مجروح، محمد حسن ساز، عبدالعزيزبيدل محمد. خان مجيدي، حسين بخش خادم، جاويد بلوچ، نواز رڪناني،نائب انصاري، شمس صابر، سوزهالائي، اختر ڪلوڙ، حاجن ابڙيجو، دودو شهيد، سرفراز راڄڙ، نور نبي مير،ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ، قاسم مگريه، عبد مگريه، غلام شبير خليق، اقبال شينو، محمد عالم عباسي، خاتم جانوري، سچل رفاني، محمد رمضان مسڪين، عبد سروري، عبدالقيوم تبسم، رجب علي جليس، خميسو خان، قادر سروري، نورل مري، خورشيد احمدخان، محمد امان، پرويز اختر، عبالوحيد تاج، ذيشان حيدر، اعجاز بنارسي، غياث، وحيد انصاري ۽ هرفن لکنوي. صدارتي تقرير ۾ ڊاڪٽر تنوير عباسي بزم طالب المولىٰ کي هن ڪانفرنس ڪوٺائڻ تي مبارڪباد ڏني ۽ مخدوم صاحب جو شڪريه مڃيو جنهن ڪيس هن مشاعري جي صدارت ڏني. هن چيو ته مخدوم صاحب جن جي انسان دوستي مونکي سڀني درجن کان بلند آهي. هن سڀني شاعرن تي زور ڏنو ته هو به انسان دوستيءَ تي وڌ ۾ وڌ شاعري ڪن.
رات جو ٽي وڳي هي محفل مشاعره پوري ٿي ۽ ٻي ڏينهن صبح جو ١١ بجي بزم طالب المولىٰ جو ڪنوينشن ٿيو، جنهن جي صدارت مرڪزي چيرمئن مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ ڪئي. تلاوت قرآن پاڪ بعد سيڪريٽري جنرل انور هالائي پنهنجي رپورٽ پيش ڪندي اديبن ۽ شاعرن کي گذارش ڪئي ته نظم سان گڏ نثر جي ترقيءَ لاءِ به پنهنجا سڀ وسيلا استعمال ڪرڻ گهرجن. مخدوم صاحب پنهنجي تقرير ۾ سڀني شاخن کي تلقين ڪئي ته مثالي شاخ بنجڻ لاءِ سڀني شاخن کي علمي ادبي خدمت لاءِ نمايان سرگرميون سرانجام ڏيڻ گهرجن جيئن ٻولي ۽ ادب ۾ سندن منفرد مقام هجي. هن ڪنوينشن ۾ مخدوم امين فهيم ۽ مخدوم شفيق الزمان سميت سڀني ڪائونسلرن پڻ شرڪت ڪئي. ٻارهن شاخن جي جنرل سيڪريٽرين رپورٽون پيش ڪيون، انهن جا نالا هي آهن. شمس صابر روهڙي، احمد

Gul Hayat Institute

خان، آصف، پير رڪيل ريلائي، غلام قادر مظهرڪوزو ڏاهري، ڊاڪٽر در محمد پٺاڻ حيدرآباد، منير هالائي هالا پراڻا، قادر سروري پٺورو، عبدالرحيم ملنگ منگريو، محمد طالب ڪاردار هالا، خانم جانوري پنئي، نواز رڪنائي پيربخش مير بحر، محمد رمضان سرهازي ۽ گوهر سروري ڪراچي. پنجن شاخن کي سٺي ڪارڪردگي تي سرٽيفڪيٽ ڏنا ويا. روهڙي، پير رڪيل ريلائي ڪوزو ڏاهري، حيدرآباد ۽ ڪراچي ٻن سائين کي تحفه خدمت ڏنا ويا، گوهر سروري ڪراچي ۽ شمس صابر روهڙي. ان کان پوءِ بزم جي انتظامي ۽ ادبي امور لاءِ ڪيترائي فيصلا ڪيا ويا. اصغر هالو کي ڪانفرنس جي ڪاميابي، لاءِ جدوجهد تي اعلي ڪارڪردگي، جو سرٽيفڪيٽ ۽ انور هالائي کي اجرڪ ڏني ويئي، ان کانسواءِ احمر هالو ۽ آفتخار هالو کي سنڌي ٽوپين جا تحفا ڏنا ويا. آخر ۾ هيٺيان ٺهراءِ پاس ڪيا ويا.

١ـ ادبين جو هي اجلاس ڪالاباغ ڊيم ٺهڻ جي سخت مذمت ٿو ڪري ۽ مطالبو ٿو ڪري ته ڪالاباغ ڊيم منسوخ ڪيو وڃي.

٢ ـ سڄي سنڌ خاص طور ڪراچي، ۾ سنڌي ٻولي، کي بتدريج ختم ڪيو پيو وڃي اهڙي نازيبا ڪارروائي کي بند ڪري ڪراچي ۽ سنڌ ۾ سنڌي، کي اڳوٽو درجو ڏنو وڃي.

٣ ـ سنڌ مان ملندڙ گيس ۽ تيل جي رائلٽي صوبه سنڌ کي ڏني وڃي. جهڙي طرح سئي گيس جي رائلٽي صوبه بلوچستان کي ڏني وڃي ٿي.

٤ ـ سنڌي فائنل امتحان فوري شروع ڪيو وڃي. ٥ ـ سنڌي جي نصاب ۾ سنڌي مشاهرين،اوليائن ۽ سماجي ۽ سياسي شخصيتن جا سبق داخل ڪيا وڃن.

٦ ـ سنڌ ۾ نصاب کي ايڏو وڏو ۽ ڳرو ڪيو ويو آهي، جيڪو ذهني ۽ جسماني طور ٻارن لاءِ ناقابل برداشت آهي. ان ڪري نصاب کي مختصر ۽ معياري بنايو وڃي.

٧ ـ ريڊيو ۽ ٽي وي تي سنڌي پروگرامن جو وقت وڌايو وڃي.

٨ ـ غير ملڪي وفدن ۾ سنڌي اديبن ۽ شاعرن جو وڏو تعداد شامل ڪيو وڃي. خاص طور انهن ملڪن ۾ جتي سنڌي ادبي ڪانفرنسون ۽ مشاعرا ٿين ٿا اتي موڪلڻ لاءِ آسانيون فراهم ڪيون وڃن.

٩ ـ سنڌ جي سرڪاري اسپتالن ۾ دوائن جي هٿرادو کوٽ کي ختم ڪيو وڃي.

١٠ ـ شاه لطيف، سچل سرمست ۽ قلندر شهباز جي ڏهاڙن تي سڄي سنڌ ۾ سرڪاري طور عام موڪل ڪئي وڃي. ميزبان اصغر هالو سڀني مندوبين جو شڪريه ادا ڪيو ۽ جناب چيرمئن صاحب جي اجازت سان هي گڏجاڻي ٢ بجي پڄاڻي، تي پهتي.

Gul Hayat Institute

جي جيءَ کي جيارين

سيد حيدر شاه حيدر

عاليجناب قبله مخدوم محمد زمان طالب الموليٰ جن جا ديرينه رفيق، رٽائرڊ سيشن جج ۽ تحريڪ بزم طالب الموليٰ جا هڪ اهم ستون.

تاريخ ولادت:ــ ۱۵ ڊسمبر ۱۹۱۹ع

تاريخ رحلت:ــ ۸ مارچ ۱۹۸۶ع

غزل

سيد حيدر شاهه "حيدر"

بيمار دل جي درد جو درمان ڪري ڇڏيم
ناتو جو نينهن پنهنجي جو توسان ڪري ڇڏيم

(۲)

چڪيا ٿي چاڪ منهنجا جڏهن ڪنهنجي چاه سان
سڀ ساڪنانِ بزم پريشان ڪري ڇڏيم

(۳)

هي غلغلو آ ڪنهن جي اچڻ جو تڏهن ته هي
دل جي چڪيل ڦٽن کي چراغان ڪري ڇڏيم

(۴)

اي يار تنهنجي لطف و ڪرم جي پناهه ۾
پنهنجا هي سڀ گناهه ته پنهان ڪري ڇڏيم

(۵)

حيدر مون توسان نينهن جو ناتو ڳنڍي ڇڏيو
ساري ڄمار درد جو سامان ڪري ڇڏيم

Gul Hayat Institute

محمد جمن هالو

قبلہ مخدوم محمد زمان طالب المولیٰ سائين جن جا همعصر سنڌ جا معروف شاعر. ١٩٥٦ ڌاري ڪراچي شهر ۾ بزم طالب المولیٰ جي شاخ جو بنياد وڌائون. جا اڄ ڏينهن تائين قائم آهي.

تاريخ ولادت:- ٢٢ فيبروري ١٩١١ع

تاريخ رحلت:- ٢٤ آگسٽ ١٩٧٧ع

ڪافي

عشق ڪٽ اوکو اٿئي، عشق ڪٽ سوکو اٿئي،
عشق جي ناهي اندر ۾، بت سڄو کوکو اٿئي.
(١)

عشق جي آهي مجازي ڪوبہ تنهن ۾ ناهي راضي
ٿي وڃي توڙي نمازي جان جو جوکو اٿئي.
(٢)

عشق آ موتي سچو ناهي ڪو ڪنڪڻ ڪچو
دل ۾ هٽي دم دم ڏچو دنيا سڄي دوکو اٿئي.
(٣)

عشق خود آهي امام عشق خود سجدو سلام
عشق جو اعليٰ مقام عشق جي چوکو اٿئي.
(٤)

عشق ري انسان آ جڻ ٿيو حيران آ
۽ ڏسڻ ۾ خان آ پر گهڻو ٻوڪو اٿئي.
(٥)

عشق نورئون نور آ ۽ نور مان ڀرپور آ
عشق هالا ڏور آ نينهن اهو نوکو اٿئي.

Gul Hayat Institute

ڪتاب بي پير اڪيون بابت راءِ

اسلم منزل نزد پاور هائوس
لاڙڪاڻو ٦,١,٨٨

محترمي جناب فياض الزمان ادام الله فيوضهم
السلام عليڪم: — اميد ته باعافيت هوندا.

اوهان جو تحفو "بي پير اڪيون" مليو. ياد آوري لاءِ بار شڪريو. ڪتاب ڪي هٿ سان لکي، نه رڳو ڪتاب پڙهڻ جي چڪ کان پاڪ ڪيو اٿو، پر لفظ جو صحيح تلفظ به قائم رکيو اٿو. مهاڳ، "ڪافي" متعلق، جيڪا تحقيقي معلومات فراهم ڪئي اٿو، سا اوهان جي ڄاڻ جو روشن دليل آهي. آءُ سمجهان ٿو ته هي پهريون ئي ڪافين جو ڪتاب آهي، جنهن ۾ انوکن لفظن جي معني ڏنل آهي ته جيئن پڙهندڙ پورو پورو خط حال ڪري سگهي.

ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جي چونڊ ۾، ڪاميابيءَ اوهان جي نور چشم جي قدم بوسي ڪئي آهي، تنهن لاءِ لک لک مبارڪون.
اميد ته بنده کي پنهنجي دعا ۾ ياد رکندا.

والسلام
طالب دعا
سنديلو.

Gul Hayat Institute

ناصر ڪنسٽرڪشن ڪمپني

ــ نديم منزل، نزد بغدادي پوليس اسٽيشن ـــ ڪراچي ـــ سنڌ

لياري ۾ سنڌي ادبي ڪانفرنس منعقد ڪرڻ تي قبله مخدوم محمد زمان طالب المولىٰ ۽ محترم اصغر هالي جا اهليانِ لياري بيحد ممنون ۽ مشڪور آهن

متان تون وضعداري کي ڇڏين اي طالب المولىٰ
زماني ۾ پيو نيلام ٿئي اڄ فڪر و فن سستو
(طالب المولىٰ)

Gul Hayat Institute

ناصر ڪنسٽرڪشن ڪمپني

ــ نديم منزل، نزد بغدادي پوليس اسٽيشن ـــ ڪراچي ـــ سنڌ

عاليجناب

مخدوم محمد زمان طالب المولي؞

جن کي سوينئر ١٩٨٩ع جي

مبارڪباد

تاج گروپ آف پٽروليم سروسز

(١) نيو تاج پٽروليم سروسز
هالا روڊ، حيدرآباد – فون نمبر ٣٢٤٤٠

(٢) سرتاج پٽروليم سروسز
اسٽيڊ غني چورنگي سائٽ ڪراچي
فون نمبر ٢٩٨٦٧٥

(٣) سپر تاج پٽروليم سروسز
روهڙي سنڌ
فون نمبر ٥١٠٤٧

Gul Hayat Institute